

Yakın Doğu Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü



Orhan Pamuk Benim Adım Kırmızı
Romanı Tipoloji Çalışması

Soner YILDIZ
980196 4/C

Mezuniyet Çalışması

Lefkoşa / Haziran 2002

ÖN SAYFALAR



İÇİNDEKİLER

İç Kapak Sayfası.....	Sayfa 1
Ön Sayfa.....	Sayfa 2
Önsöz.....	Sayfa 4
Giriş.....	Sayfa 5
Metin (Ana Metin).....	Sayfa 6-33
Özet.....	Sayfa 34
Bibliyografya.....	Sayfa 35-42

ÖNSÖZ

Sayın Bölüm Başkanım Doç. Dr. Bülent YORULMAZ hocamdan almış olduğum bu bitirme çalışmasında ben, son dönemin popüler yazarlarından olan Orhan Pamuk' un “ Benim Adım Kırmızı “ adlı romanına dair tipoloji çalışmasını gerçekleştirdim.

Bitirme çalışmasını gerçekleştirirken; azami gayret, dikkat ve titizliğe önem verdim. Çalışmadaki planım sırasıyla; okuma, özetleme, tasnifleme ve yorumlama şeklinde idi.

Gerçekleştirmiş olduğum bu mezuniyet çalışmasında bana her aşamada yardımcı olan, karşılaştığım güçlükleri verdiği fikirlerle aşmamı sağlayan sayın bölüm başkanım Doç. Dr. Bülent YORULMAZ hocama buradan şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca yine bu çalışmayı meydana getirmemde bana büyük yardımları olan, Gazi Üniversitesi öğrencisi sayın Çiğdem ÜLKER' e de teşekkürlerimi sunarım...

GİRİŞ

Ben, mezuniyet çalışmamın konusu olan “ Benim Adım Kırmızı “ adlı romanı 3 sene önce ilk kez okuduğumda çok beğenmişim. Sayın hocam Doç. Dr. Bülent YORULMAZ’ da hoş bir sürprizle bu eseri bana mezuniyet çalışması için verdi.

Tipoloji sahasında incelemeye tabii tuttuğum bu çalışmamın hazırlık aşamasında eseri 6 ay önce bir kere daha okudum ve bu okumamda geniş kapsamlı bir özet çıkardım. 3. defa okumamda ise bu geniş özeti tipoloji çalışmasına dair tasnifimi gerçekleştirdim. Böylelikle esas metin için kullanacağım taslağı oluşturdum.

Çalışmamda; şahısların sınıflandırılması, yorumlu bilgi kısmının oluşturulması, kahramanların düşünsel ve duygusal boyutlarının çalışmaya yansıtılması, içeriğinin sisteminin sağlanması adına birtakım güçlükler yaşadım. Anca bu aşamada Doç. Dr. Bülent YORULMAZ hocamın yardımlarını gördüm.

Eser, son zaman romanlarından olduğu için romanla ilgili kaynaklara rahat ulaştım.

Çalışmamda öncelikle kahramanlarla ilgili tamamen kişisel olan değerlendirmelerim var. Bunların altında ise bu yorumlara dair eserden alıntılar (sayfa numaraları belirtilerek) mevcuttur. Kara ile Şeküre’ nin aşkını ön planda, saray nakkaşhanesindeki karmaşayı fonda tuttuğum bu çalışmamda şahıs kadrosunu 4 alt gruba ayırarak inceledim.

BENİM ADIM KIRMIZI

Şahıs Kadrosu

A) Aslı Kadro

1-) Kara :

- ❖ Kara, Şeküre'ye olan aşkıdan dolayı bir sevda vurgunu yemiş yağız bir gençtir.

İstanbul'dan 12 yıl önce, 24 yaşındayken ayrılıp, Doğu'da (Acem ülkelerinde) katiplikler, paşa hizmetleri yapar. İstanbul'dan ayrılırken teyzesinin kızı Şeküre'ye aşıktır. Ancak onun yüzünü 6 yıl sonra unuttur. 8. yılında ise daha başka bir yüz belirir kafasında.(s.13)

- ❖ Kara'nın mahalleye geri dönüşü ve orada değişenler...

Baba tarafından akrabalarının birisinin oturduğu evlerden birini kiralayıp mahalleye yerleşir. Evin sahibesi olan kadın, onu Safevi savaşlarında ölen oğluna benzetir. Sevgilisinin oturduğu evde artık başkaları oturuyordu. Sevgilisinin annesi olan teyzesi ölmüş, eniştesi ile kızı oradan taşınmışlardı. (s.14)

- ❖ Enişte'nin Kara'yı geri çağırma sebebi

Eniştesi padişah için gizli bir kitap hazırladığından dolayı onu Tebriz'den mektupla geri çağırtmıştı. Kara'nın Tebriz'de; Osmanlı padişahları, valiler, İstanbul'daki ricacılar için kitap hazırlattığını eniştesi işitmişti. Tebriz'de; kitap sipariş eden ricacılardan peşin para alıp, savaşlardan ve Osmanlı askerinden şikayetçi nakkaşlardan ve hattatlardan hala şehri terkedip Kazvin'e ve diğer Acem şehirlerine gitmemiş olanları bulmak, parasızlık ve ilgisizlikten şikayetçi bu büyük üstatlara sayfaları yazdırıp, nakşettirip, ciltlettirip kitabı İstanbul'a yollamak işini yapıyordu Kara. (s.15)

- ❖ Kara'nın sevdiği kız olan Şeküre'nin başkasıyla evlenmesi

Kara'nın İstanbul'u terk etmesinden 3 yıl sonra Şeküre'nin bir sipahi ile evlendiğini, bu, akıllı bir karış havada savaşçının kızıma iki oğlan çocuk doğurtuktan sonra sefere çıkıp bir daha dönmediğini ve 4 yıldır ondan kimsenin haber dahi almadığını şimdi Kara bilmektedir.(s.33)

- ❖ Kara'nın kendisi için sürgün tabir ettiği İstanbul'dan uzaklarda geçen hayatında hayalleri, düşünceleri, istekleri...

"Çocuğunu ilk gördüğümde yıllardır Şeküre'nin yüzünün nesini yanlış hatırladığımı hemen anladım. Orhan'ın yüzü gibi Şeküre'ninki de inceydi, çenesi de hatırladığımdan daha uzundu. Bu yüzden sevgilimin ağzı yıllar boyunca düşündüğümünden daha küçük ve dar olmalıydı. 12 yıl boyunca o şehir senin bu şehir benim gezerken hayalimde Şeküre'nin ağzını istekle genişletmiş, dudaklarını daha derli toplu ama işi ve parlak bir vişne gibi daha etli ve dayanılmaz hayal etmişim." (s.41)

"Gençliğimde hayatı ve dünyayı iyimserlikle benimsememe yol açtığı için Şeküre'ye ve ona olan aşkıma çok şey borçlu olduğumu aşk sürgünlüğü çektiğim yıllarda çok düşünmüşümdür. Bir çocuk saflığıyla aşkıma karşılık alacağımdan kuşum olmadığı için aşırı iyimserdim ve dünyayı da iyimserlikle kabul edip iyi bir yer olarak görüyordum. Kitapları, Enişte'min o zamanlar bana "oku" dediği şeyleri, medresede öğretilenleri, nakşı ve resmetmeyi, işte bu iyimserlikle benimseyerek sevdim. Buz gibi gecelerde han odalarında

ocağın sönen aleviyle birlikte yok olup gitmek isteği, beş para etmez herifin tekiyim fikri Şeküre'den bana mirastır.” (s.42-43)

❖ Enişte'nin kitabının hazırlanmasında yardımcı olmak amacıyla Enişte, Şeküre ve çocuklarının yaşadığı eve girip çıkmaya başlayan Kara, Şeküre'den aşkına davetkar bir mektup alır.

“Şeküre'nin mektubunu bütün gece yeniden okudum. Gece vakti bir ara evlilik düşlerine kaptırdım kendimi. Hayalimde aşkımdan hiç şüphe yoktu, aşkımın karşılık gördüğünden de.” (s.64)

❖ Kara'nın cevabı mektubu ve mektubun Şeküre'ye ulaştırılması

“Oturdum, şamdanın ışığında Şeküre'ye bir cevap mektubu yazdım.” (s.65)

“Yahudi mahallesine girmeden, mektubumu Şeküre'ye ulaştıracak olan Ester'e bir çocukla haber saldım, öğlen namazından önce buluşmak için yer söyledim.” (s.66)

❖ Kara'nın nakkaşhaneye gidişi ve orada Başnakkaş Üstat Osman ile olan sohbeti.

“Ayasofya'nın arkasındaki -eniştemin söylediği- nakkaşhaneye gittim. Hemen kenarda bir piştahtanın başında 15 yıl sonra ilk defa gördüğüm Başnakkaş Üstat Osman, bir gölgeden daha çok bir hortlakmış gibi geldi bana. Üzerinin benlerle kaplanmış olduğunu gördüğüm elini öptüm, kendimi hatırlattım.” (s.67)

❖ Kara'nın Şeküre ile olan ilişkisine dair kaygıları,

“Babası Şeküre ile birbirimize yolladığımız mektuplardan ne kadar haberdardı? Şeküre'nin mektubundaki babasından çok korkan o ürkek kız edasına baksaydım, aralarında benimle ilgili hiçbir sözün bile geçmediği sonucunu çıkarmam gerekecekti ama durumun böyle olmadığını seziyordum. Bohçacı Ester'in bakışlarındaki kurnazlık, Şeküre'nin pencerede belirişindeki sihir, Enişte'nin beni nakkaşlarına yollayışındaki kararlılık ve beni bu sabah çağırırken onda hissettiğim çaresizlik beni huzursuz ediyordu.” (s.125)

❖ Enişte'nin Kara'dan kitap ile ilgili isteği

“Eniştemin benden beklediği şey bu yarı Venedik, yarı Acem tarzında resimlere bakıp, onlara uygun bir hikayeyi karşısındaki sayfaya yazıvermekti. Şeküre'yi elde edebilmek için bu hikayeleri mutlaka yazmam gerekiyordu.” (s.140)

❖ Kara'nın fiziksel görünümü

Kara; uzun boylu, ince ve yakışıklıdır. Geniş bir alnı, badem gibi gözleri, güçlü kuvvetli, zarif bir burnu vardır. Çocukluğunda olduğu gibi elleri ince uzun, parmakları hareketli ve kıvraktı. Ayağa kalktığında sıırım gibidir, dimdik, omuzları hafifçe geniş ama sırk hamalı gibi çok geniş de değildir. (s.160)

❖ Nakkaşlar arasında küfre tabi olduğu gerekçesiyle eleştiriye uğrayan kitabı hazırlatan Enişte öldürülür. Kocasını savaşta olduğu için ve geri dönmediğinden dolayı ondan boşanamayan Şeküre, Kara'nın bulduğu Şafii olan kadı naibi sayesinde kocasından boşanır. Kara ile Şeküre böylece evlenmeye karar verirler.

“Gelin alayı olmaz, son anda 3-5 komşu çağırırsınız o kadar. Onları çağırırken, Enişte'nin son isteğinin bu olduğunu söylersiniz. Bu, mutlu değil, gözü yaşlı bir düğün olacak.” (s.229)

❖ Enişte'nin ölümü sonrası Kara

"Haykırışlarla bütün mahalleye ilan edilen Enişte'nin ölümü, benim gözümde, o ana kadar hissettiğimden çok daha feci ve elim bir acıya dönüştü. İster hakiki, ister sahte olsun, karımın ağlaması da içlendiriyordu beni. Ben de hiç beklemediğim bir şekilde ağlamaya başladım. Gerçekten kederimden mi ağlıyordum, yoksa Eniştemin ölümünden sorumlu tutulmaktan korktuğum için mi ağlıyormuş gibi yapıyordum, bilmiyorum." (s.256)

❖ Enişte'nin öldürülmesinin saraya Kara tarafından bildirilmesi

"Padişahımız, Enişteme sipariş ettikleri ve üzerinde ihtimamla durdukları bu kitabın yarıda kaldığını Hazine-darbaşı'na söyledim. Eniştemin kitabından resimler gösterdim ona. Resimlerin bu tuhaflığı ve alışılmamış çarpıcılığından aklının karıştığını görünce, Eniştemin adını, lakabını, işini söyledim, bu resimler yüzünden öldüğünü ekledim." (s.260)

❖ Enişte'yi öldürenin saray tarafından bulunması çalışmaları

"Saray'dan gelen bir kapı oğlanı vasıtasıyla Saray'a çağrıldım. Saray'a gittiğimde karşımda Bostancıbaşı'yla kel kafalı Hırvat işkencecileri gördüm. Üzerimdeki elbiselerden soyar gibi beni alemden soyuyorlardı. Cellatlardan biri üzerime oturdu, dizleriyle omuzlarıma bastırdı. Ötekisi kafamın iki yanına bir kafes geçirdi ve mandallarını ağır ağır çevirmeye başladı. Kafes değil bir mengene kafamı iki yandan sıkmaya başladı."

Sordular: "Enişte'yi sen mi öldürdün?"

Bir nefes aldım: "Hayır."

Mandalı yine çevirmeye başladı. Yine sordular: "Sen mi?"

Ben ise: "Hayır. Kim? Bilmiyorum!" dedim.

"Birden bıraktılar beni. Kafamı mengenin kafesinden çıkardılar." (s.220)

❖ Şeküre'nin Kara'ya, o sarayda iken gönderdiği mektupta çıkan şey...

"Şeküre bana ben sarayda iken bir mektup gönderdi. Zarif Efendi'nin -kendisine daha önce hiç çizdirilmemesine rağmen- ölmeden önce cebinden çıkan bir at resmini bulan karısı Kalbiye'den Ester aracılığıyla aldığını ve kendisine belki yardımcı olur gerekçesiyle yolladığını belirtir mektubunda." (s.304)

"Mürekkebi iyice dağılmış biçimlerin eski üstatlar tarzında el alıştırmak için bir hamlede çizilmiş atlar olduğunu hemen gördüm." (s.304)

❖ Kara'nın Üstat Osman hakkında düşündükleri

"Evine vardığımda, bir hafta içinde Üstat Osman'ın, yavaş yavaş kafada rahmetli Enişte'min yerini aldığını hissettim. Daha aksiydi, daha uzaktı bana ama kitap nakşetmeye olan inancı daha derindi. Büyük üstat yıllarca nakkaşlar arasında korku, hayranlık ve aşk rüzgarları estirmiş birinden çok, kendi halinde bir ihtiyar dervişe benziyordu." (s.339)

❖ Hazine-i Enderun'da bulunan binlerce resimli kitaba bakarak, Şeküre'nin mektupla beraber yolladığı at resminin benzerini bulmak ve bu sayede katili ortaya çıkarmak amacıyla Boşnakbaş Osman, Kara ve kitaplardan sorumlu Cezmi Ağa çok uğraştılar.

"Sürekli artan bir huzursuzluk içinde odalar arasında sabırsızlıkla yürüdüm. Hazine'deki kitaplardan yeterli bilgi edinemeyeceğimizi, zamanımızın yetmeyeceğini telaşla düşündüm. Üstat Osman'ın dikkatini yeterince bu işe vermediğini sezdiğim için, Hazine-darbaşı'na endişelerimi anlattım." (s.371)

❖ Kara'nın resimleri incelerken Şeküre'ye olan hasretliği

"Büyük üstadım, efendim, benim hep bakmak istediğim şey cananımın narin yüzüdür.

Onunla evleneli 3 gün oldu. 12 yıl onu özlemle düşündüm. Şirin'in resmine bakarak Hüsrev'e aşık olduğu meclis bana hep onu hatırlatır." (s.373)

❖ Zarif (öldürülen nakkaş) Efendi'nin üstünden çıkan ve Şeküre'nin onun karısı Kalbiye'den alıp Kara'ya ulaştırdığı at resmindeki farklılığın burunda olduğunu Üstat Osman ile Kara anladılar. Üstat Osman, Kara'ya bu resmin Zeytin'in üslubuna uygun olduğundan bu resmi onun çizdiğini ancak Enişte ve nakkaş Zarif Efendi'yi Leylek'in öldürmüş olacağını söyler.

"Atın burun deliğindeki sırrı öğrendik." (s.384)

❖ Kara'nın Hazine-i Enderun'dan eve dönüşü

"Avlu kapısını açtım. Kapının gıcirtısından mı, kuyunun kovasından su içen serçenin gamsızlığından mı, evin karanlık halinden mi bilmiyorum ama 12 yıldır yapayalnız yaşayan bir adamın kurt sezgisiyle evde kimse olmadığını anladım." (s.386)

❖ Bohçacı Ester'den Şeküre ve çocuklarının yalnız kalma korkusunda Şeküre'nin eski kocasının yani Şevket ve Orhan'ın baba evine geri döndüklerini Kara öğrenir. Etrafına arkadaşlarını toplar ve evi baskına uğratar. İçeriye de Ester'i yollayarak eve geri dönmelerini söyler. Şeküre bunu kabul eder.

"Ara sokaklardan gider ve evimize geri döneriz." (s.400)

❖ Kara, Kelebek'in (kitabı hazırlayan arkadaşlardan) evine gider

"Senin evine gideceğiz. Aramak istiyorum orayı. İçim rahat etsin diye." Kelebek ise ona evinin zaten arandığını söyler. (s.407)

"Eniştemin hazırlattığı kitabın bir son resmi varmış. Onu öldüren o son resmi çalmış. O resmin çerçevesi ve tezbihini Zarif Efendi yapıyordu." Kelebek ona Zarif'i kendisinin öldürmediğini söyler. (s.409)

❖ Daha sonra Kara ve Kelebek birlikte Leylek'in evine giderler

"Üstat Osman'ın bir ipucu olarak bu atları Zeytin'e bağladığını ama hırslarından emin olduğu için Leylek'ten en çok şüphelendiğini gözlerimin içine baka baka söyledim. Leylek ise kendisinin nakkaşhanenin en yetenekli nakkaşı olmasından dolayı bunların bir komplo olduğunu ve katilin Zeytin olduğuna inandığını onlara söyler. (s.423)

❖ Kara, Kelebek ve Leylek üçü birlikte diğer nakkaş Zeytin'e giderler. Kendisinin üslubu olmadığını söyleyen Zeytin suçlamaları kabul etmez.

"Eniştemi öldüren melunun çaldığı son resmi biz tekkede arayacağız. Sen o resmi görmüş müydün?" Tekkenin her yerini aradılar. Hatta onun gösterdiği yere de baktılar ama eksik olan o son resmi tekkede bulamadılar. (s.432)

❖ Kara ile katil arasında ufak çaplı bir boğuşma geçer. Katil, elindeki hançeri Kara'nın omuzuna saplar. Ve onların arasından kaçır. Yaralı bir halde eve gelen Kara, olaylar hakkında Şeküre ile konuşur.

"Ondan korkma artık, Acem Velican Efendi katilmiş"

Şeküre; onun Zeytin olduğunu söyler ve öldürüp öldürmediğini sorar.

"Kadırga'dan kalkan gemiyle Hindistan'a kaçtı." (s.463)

Aslında Zeytin'i elinde Enişte'nin hançeriyle gören Şeküre'nin kayını olan Hasan kızıl kılıcıyla Zeytin'i öldürmüştür.

❖ Kara'nın sonraki günleri

Omuzundaki ve boynundaki yaradan dolayı (hançer yarası) kendisini sakat gibi hisseden Kara hiç mutlu olamadı. Kara'nın nakış ve resim hevesi Padişahımız 4 yıl sonra ölünce tahta geçen Sultan Mehmet'in bu işlere sırtını dönmesiyle birlikte gösterişle kutlanan bir zevkten, kapalı kapılar arasında tek başına yaşanan bir sırra dönüştü. (s.467)

2-) Şeküre :

❖ Bundan 12 sene evvel Şeküre'ye ilan-ı aşk edip de karşılık alamayınca terk-i diyar eden Kara, Eniştesi'nin kitabının bitirilmesine yardımcı olmak maksadıyla Şeküre, çocukları ve Enişte'nin yaşadığı eve yeniden girip çıkmaya başlaması üzerine Şeküre, Kara'ya bir mektup yollar. Bu mektubunda Şeküre, Kara'nın kendisine karşı olan aşkına rest çeker.

"Kara Efendi, babamla olan yakınlığına dayanarak evime geliyorsun. Ama zannetme ki benden herhangi bir işaret alacaksın. Sen gittiğinden beri çok şey oldu. Evlendim, aslan gibi iki çocuğum var. Bir tanesi Orhan, demin içeri girmiş de görmüşsün. Ben 4 yıldır kocamı bekliyorum ve ihtiyar bir baba ile kimsesiz, çaresiz, güçsüz hissedebilirim, bir erkeğin gücüne ve koruyuculuğuna ihtiyacım olabilir, ama kimse bu durumumdan yararlanabileceğini sanmasın. Bu yüzden lütfen bir daha kapımızı çalma. Bir kere zaten mahcup etmiştin ve o zaman benim, babamın gözünde kendimi temize çıkarmam için ne kadar çile çekmem gerekmişti! Ayağın evimizden kesilsin en iyisi budur." (s.47)

❖ Şeküre'nin, Kara ile olan mazideki yakınlaşmalarına dair birkaç sözü...

"Umutsuz aşk umutsuz olduğunu anlar, kural tanımaz gönül dünyanın kaç bucak olduğunu kavrar da böyle zamanlarda makul insanlar kibarca -bizi birbirimize uygun bulmadılar- diyerek kısa keserler ya haklı olarak. Öyleydi işte. Annemin birkaç kere; -bari çocuğun kalbini kırmayın- dediğini hatırlatayım. Annemin çocuk dediği Kara 24, ben ise onun yarı yaşıdaydım. Babam, Kara'nın aşk ilanını küstahça bulduğu için annemin ricasını kasten yerine getirmemiş de olabilir. İstanbul'dan gittiği haberini aldığımızda Kara'yı büsbütün unutmadıysak bile gönlümüzden tamamen çıkartmıştık." (s.51-53)

❖ Şeküre hâlâ çok güzel bir kadındır ve bu durumun kendisi de farkındadır.

"Biliyor musunuz, hısım akrabaları, hamamda gördüğüm kadınlar, beni gören herkes 24 yaşında, iki çocuklu geçkin bir kadın değil de 16 yaşında bir genç kız gibi olduğumu söylerler ki bence de öyledir." (s.54)

❖ Şeküre'nin sipahi ile olan evliliği ve babasının bu evliliğin oluşumuna karşı çıkması.

"Babam beni çok sever. Benden önce 3 oğlu olmuş ama Allah onların canını teker teker almış da ben kıza dokunmamış. Babam üzerime titrer ama onun seçtiği bir adamla evlenmedim ben; kendi görüp beğendiğim bir sipahiye vardım. Babamın yoksul bir savaşı diye önce istemediği ve ben kendimi öldürürüm dediğim için beni vermeye razı olduğu bu adam, savaştan savaşa kahramanca koşarak en büyük yiğitlikleri yaparak on bin akçelik bir tumar sahibi oldu ki herkes bizi kıskanırdı." (s.55)

❖ Bir gün bir savaşa katılıp da Şeküre'nin kocası geri dönmeyince Şeküre'nin hayatı zora girer ve sorunlar içersinde boğulmaya başlar.

"Hasan ve kayınpederim, ev işlerini gören cariyeye kızı, kiraya verememekten korktukları bir kış, onu alalacele esir pazarına götürüp sattılar. Benden, onun gördüğü mutfak işlerini görmemi istediler. Ben bu işleri görecektim miyim, demedim, yüreğime taş basıp hepsini yaptım. Ama artık geceleri odasına alacak bir cariyesi olmayan kayınbiraderim Hasan,

benim kapımı zorlamaya başlayınca ne yapacağımı şaşırdım. Elbette hemen buraya baba evine dönebilirdim ama kadıya göre kocam hukukene yaşadığına göre, onları öfkelenendirsem beni çocuklarla birlikte zorla kayınpederimin yanına yani kocamın evine geri götürmekle kalmaz beni ve beni alıkoyan babamı cezalandırıp, aşağılayabilirlerdi.” (s.56)

❖ Kayınbirader Hasan’ın, Şeküre’ye olan tutkulu aşkı ve Şeküre’nin bu aşka bakış açısı.

Kayınpederim ve Hasan için en iyi çözüm, benim Hasan ile evlenmemdi ama aceleciliği ve telaşıyla efsanelerde anlatılan gerçek ve soylu aşka vakit tanımadığı için Hasan’la evlenemeyeceğimi anladım. Kocamın evini terk etmem beklediğim gibi, Hasan’ın bana olan saplantılı, saygısız aşkını, çaresiz ama saygıdeğer bir yangına dönüştürdü. Babasının kendisini desteklemeyeceğini bildiği için, beni tehdit etmek yerine, köşelerinde kuşların, gözü yaşlı aslanların ve mahzun ceylanların oturduğu aşk mektupları yollamaya başladı.” (s.57-58)

❖ Şeküre, durumunun çaresizliğini öne sürerek babasına, evlenmek istediğini söyler. Ancak babası bu konuya pek iyimser bakmaz.

Şeküre: “Artık bir an önce evlenmeliyim.”

Babası: “Ne? Kiminle. Ama sen evlisin. Bu nereden çıktı? İsteyenin kim?”

Şeküre: “Bir kere boşandıktan sonra, aklımı başımdan alabilecek birisi varsa eğer, onu tabii ki siz bana söyleyeceksiniz ve ben kiminle evlenmem konusunda sizin kararınızdan asla çıkacak değilim. Babacığım o, işe yaramaz kayınbiraderimden kurtulabilmek için boşanmam gerektiğini her zaman siz söylemez miydiniz?”

Babası: “Beni terk etmeni istemiyorum. Kocan bir gün geri dönebilir. Dönme de zararı yok. Yeter ki bu evde babanla otur.”

Şeküre: “Peki ben bir daha hiç evlenmeyecek miyim?”

Babası: “Seni benden alıp uzaklara götürmeyecek bir damadın başımın üzerinde yeri var. Evlenmeni istemiyorum ve izin de vermiyorum.” (s.105-106)

❖ Bu buhran ve sinir harbinin içinde iyice yorgun düşen Şeküre artık kendisine tutunacak bir dal arar ve bunun için en uygun kişinin Kara olduğuna kanaat getiren Şeküre onun buluşma teklifini kabul ederek ona oğlu Orhan aracılığıyla bir mektup yollar.

“Zavallı kocamın bir kardeşi var: Hasan. Kocamın dönüşünü beklerken 2 yıl onunla ve kayınpederimle aynı evde yaşadık. Bana aşık oldu. Şimdi bir şeylerden şüphelenmiş, benim birisiyle -belki de seninle- evleneceğimi hayal edip kudurmuş. Bana haber saldı, zorla beni eve götürmek istiyor. Kadı’nın gözünde dul olmadığımı göre beni kocam adına verebilirler. Babam da kadı kararıyla dul düşmemi istemiyor, çünkü boşanırsam kendime yeni bir koca bulup onu terk edeceğimi düşünüyor. Annem öldüğünden sonraki yalnızlığında, benim çocuklarla ona geri dönmem babamı çok mutlu etti.” (s.175)

❖ Şeküre, Kara’nın buluşma teklifini kabul edip yanına gider. Tam bu sırada herkes tarafından Enişte olarak bilinen babası -ilerde belirlenecek- bir nakkaş tarafından öldürülür.

“Orada, yerde gördüm babamı. Çılgık attım dehşetle. Babamın ölüsüne bakarak sustum sonra.” (s.206)

“Kağıtlarının, kitaplarının yırtılmasından, sehpaların, boya takımlarının, hokkaların kırılıp dağılmasından, bir minder, rahlelerin, yazı tahtalarının vahşice parçalanıp her şeyin darmadağın edilmesinden, babamı öldüren öfkeden çok, odayı, her şeyi böylesine tahrip eden nefretten korktum.” (s.207)

❖ Şeküre, babasının öldürülmesini Kara'ya -biraz sinirle karışık- bildirir. Kendisinin de öldürüleceğini düşünmeye başlayan Şeküre, Kara'ya evlenmeleri için neler yapması gerektiğini anlatır.

“Sevin, sevinmek gelirse içinden eğer. Artık aramızda babamın itirazlarına, karşı çıkmalarına, kuşkularına yer yok. Dün gece sen beni burada şerefsizce sıkıştırmaya çalışırken, birisi, iblisin teki, boş evimize girmiş ve babamı öldürmüştü.” (s.219)

“Gündüz Üsküdar kadısının Şafii olan naibinden boşanma kararımı çıkarır, akşam da bir hoca ile evlenmemizi sağlarsan geceyi kocam olarak bizim evde geçirir ve bizi de öldürölme korkusundan kurtarırın.” (s.222)

❖ Enişte'nin cenazesinin defninden bir müddet sonra Şeküre ile Kara oldukça sade bir törenle evlenirler. Ertesi gün Enişte'nin öldürölldüğünü saraya bildirmek için giden Kara'ya cinayetten sorumlu olup olmadığını anlamak üzere işkence edilir. Suçsuz olduğu anlaşılınca Kara serbest bırakılır. Nakkaşlardan Zarif Efendi ve Enişte'yi öldüreni bulması için Üstat Osman ile birlikte saray tarafından görevlendirilir. İşkenceden sonraki gün eve dönen Kara'ya karşı Şeküre biraz sitemkar ve biraz da tehditkar konuşur.

“Kara, beni ne kadar sevdiğini, ıssız kervansaraylarda, çıplak dağlarda, karlı gecelerde hep beni düşündüğünü, uzun uzun anlattı. Bunları söylemeseydi çocukları uyandırır, eski kocamın evine geri dönerdim.” (s.335)

“Bizi küçümsüyorsun,” dedim Kara'ya. “Benle evlendikten sonra kibirli oldun. Kocam dönmediği için zaten acıyordun, şimdi babam öldürölldüğü için de acıyorsun bize.”

Kara ise bunun hiçbir şekilde böyle olmadığını söyler. (s.337)

❖ Öldürölren nakkaş Zarif Efendi'nin cebinden çıkan at resmini karısı Kalbiye vasıtasıyla ele geçiren Şeküre, katilin bulunmasına yardımcı olur ümidiyle bunu kocası Kara'ya ulaştırır; Kara da Osman ile birlikte Padişah Kanuni'nin de iznini alarak Enderun'daki kitapların bulunduğu bölümde inceleme yaparlar. Kara orada 2 gece geçirir ama döndüğünde Şeküre ve çocukları evde bulamaz. Çünkü öldürölrmekten korkan ve kayını Hasan'ın -kocan geri geldi- yalanına inanan Şeküre kayınpederinin evine dönmüştür. Bunun üzerine Kara arkadaşlarını toplayarak eve baskın verir. Ve Şeküre ile çocukları zorla geri alır. Bu arada Kara, katili bulur...

“Kara'nın bizi saklanalım diye yolladığı uzak akrabasının evinde geceyi uykusuzlukla geçirdim. Kapı vuruldu, kapıyı açtım. Gelen Kara'ydı: Yüzü dövüşmekten şişmiş, mosmor olmuştu. Burnu parçalanmıştı, kanlar içindeydi. Omuzundan boynuna kadar kocaman bir yara vardı. Gömleğinin üstü, her yeri kandan kıpkırmızı kesilmişti.” (s.462)

Şeküre : “Gir içeri” dedim Kara'ya

Kara : “Çocukları çağır, eve dönüyoruz”

Şeküre : “Senin eve dönecek halin yok”

Kara : “Ondan korkma artık, Acem Velican Efendi'ymiş.”

Şeküre : “Zeytin... Öldürölün mü o zavallıyı?”

Kara : “Kadırga'dan kalkan gemiyle Hindistan'a kaçtı” (s.463)

❖ Kara, Şeküre ve çocuklar eve dönerler.

“Bizler, ben ve çocuklarım mutlu olduk...” (s.468)

B) Tali Kadro

3-) Başnakbaş Üstat Osman :

❖ Nakkaşlık işinin eski kalitesini kaybettiğini düşünen Üstat Osman çok üzülür.

“Artık başı olduğum Padişahımızın nakkaşhanesinde eskisi gibi harika şeyler yapılamıyor. İşlerin daha da kötüye gideceğini görüyorum. Her şey tükenecek, bitecek. Bütün ömrümüzü bu işe aşkla vermemize rağmen, Heratlı eski üstatların güzelliklerine burada çok seyrek erişebildiğimizi de acıyla hissediyorum.” (s.270)

❖ Öldürülen nakkaş Zarf Efendi ve kitabın hazırlayıcısı Enişte'nin katilinin bulunması amacıyla ipucu yakalamak üzere Kara ile Üstat Osman Padişah Kanuni'nin buyruğuyla Enderun'daki kitaplar arasında araştırma yaparlar. Burada Üstat Osman'ın üsluba dair görüşleri.

“Frenkleri taklitte Çinli büyük nakkaşlar dahil herkesin üslup diye sormaya başladığı şey bu mu?” (s.308)

❖ Üstat Osman'ın katilin yakalanması için Padişah Kanuni'ye ilettiği fikri.

“Eğer üstat nakkaşlarım hiçbir hikaye düşünmeden boş bir sayfaya hızla bir at resmi çizerlerse, belki bu kalem sürçmesini kimin yaptığını anlayabiliriz. Padişahım hemen bunun için bu gece bir yarışma yaptırmayı buyurduğunuz duyurulursa: Gece nakkaşlarınızın hızla bir at resmi çizmeleri istense...” (s.312)

❖ Sözkonusu olan cinayette ipucu olarak görülen resimdeki doru atın burnunda görülen kusurdan hareket ederek Üstat Osman'ın bu durum hakkında yaptığı değerlendirme

“Padişahım bu doru atın burnunda gördüğümüz gizli imza, bana kalırsa anlamsız ve saçma bir nakkaş kusuru değil de, kökü ta eskilere, başka resim, başka usullere, başka üsluplara ve belki de başka atlara giden bir şeydir. İç hazinenizde, kilit üzerine kilit bodrumlarda, demir sandıklarda, dolaplarda sakladığınız yüzlerce yıllık kitapların harika sayfalarını karıştırırsak, bugün hata diye gördüğümüz şeyin, belki bir usul olduğunu göreceğiz ve bunu 3 nakkaştan birinin kalemine bağlayacağız.” (s.341)

❖ Üstat Osman'ın yine üsluba dair derin görüşleri,

“Bazen bir kuşun kanadı, yaprağın ağaca tutunuşu, saçığın kenarının kıvrılışı, bir bulutun havada duruşu, bir kadının gülüşü ustadan çırağa, kuşaklar boyunca gösterilerek, öğretilerek, ezberlenerek asırlarca saklanır. Üstat nakkaş, kendi üstadından öğrendiği ve bir kalıp olduğuna inandığı için değişmezliğine Kur'an-ı Kerim'in değişmezliğine inandığı gibi kalben inanıp Kur'an-ı Kerim ezberler gibi hafızasına naksettiği bu ayrıntıyı hiç unutmaz. Ama unutmaması, usta nakkaşın bu ayrıntıyı hep kullanacağı anlamına hiç gelmez. Nakkaşın içinde göz nuru döktüğü nakkaşhanenin, yanında resmettiği huysuz ustanın alışkanlıkları, renk zevki ve padişahın keyifleri, bazen nakkaşın bu ayrıntıyı resmetmesine izin vermez de bir kuşun kanadını, ya da bir kadının gülüşünü ruhunun derinliklerine sindiği gibi naksetmez de o büyük üstat, o ara çalıştığı nakkaşhanenin alışkanlıkları içersinde, herkesin yaptığı bir şekilde çiziverir.” (s.349)

❖ Üstat Osman, Hazine-i Enderun'da eski kitaplar arasında inceleme yaparken Kara'ya eski nakkaş üstatlarınca büyük bir onur kabul edilen körlük halini anlatır.

“Eski üstatlar, bütün hayatlarını verdikleri hünelerlerini, renklerini ve usullerini değiştirmeyi büyük bir vicdan meselesi yaparlar. Şimdikiler gibi alemleri bir gün Doğu'daki şahın, öteki gün Batı'daki hükümdarın gör dediği görmeyi şerefsizlik sayıyorlardı.” (s.372)

“Galiplerin usullerini almaya, nakkaşlarını taklide zorlanan eski büyük ustalar, şereflerini korumak için kendilerini sonunda kör edecek işi iğneyle kahramanca yaptıktan sonra, Allah’ın saf karanlığı gözlerine bir ödül gibi inmeden önce, önlerine koydukları bir harika sayfaya saatlerce, bazen günlerce hiç durmadan bakarlardı. Başlarını hiç kaldırmamacasına saatlerce baktıkları için bazen gözlerinden damlayan kan damlalarıyla lekelenen bu resmin alemleri ve mânâsı, kahraman ustaların yavaş yavaş gözleri de bulanıklaşarak kör olmaya doğru gittiği için tatlı bir yumuşaklık içersinde, kendi içinde yaşadıkları kötülüğün yerini alırdı! Ne mutluluk! Ben, Heratlı eski ustaların nakşettiği tarzda, Hüsrev’in atıyla Şirin’in kasrının altına gelip onun aşkıyla onun için yanarak beklediği meclis resmine körlüğün karanlığına kavuşana kadar bakmak isterdim.” (s.372-373)

❖ Üslubun kötülüğüne inanıp, eski ustalar gibi nakışlar yapılmasını savunan Üstat Osman üslup gerçeğine çok karşıdır.

“Her nakkaşın değil, her nakkaşhanenin gizli bir imzası var. Hatta her nakkaşhanenin bile değil. Bazı mutsuz nakkaşhanelerde, tıpkı bazı mutsuz ailelerde olduğu gibi, yıllarca her kafadan başka bir ses çıkar da mutluluğun uyumdan geleceğini, uyumun da mutluluk olacağını kimse anlamaz. Kimi Çinliler gibi, kimi Türkmenler, kimi Şirazlılar, kimi Moğollular gibi nakşetmeye çalışır da yıllarca kavga eden mutsuz karı kocalar gibi bir ortak üslupları bile olmaz.” (s.379)

❖ Hazine-i Enderun’da incelemeler yaparken Heratlı Üstat Behzat’a özenen Üstat Osman, bir sorguç iğnesiyle kendi gözlerini kör eder. Üstat Osman kitaplar arasında yaptığı araştırmaların sonunda Kara’ya bu kusurlu at resmini Zeytin’in çizdiğini ancak nakkaş Zarif ve Enişte’yi kendi hırslarından dolayı Leylek’in öldürdüğünü söyler.

“At resmini çizen Zeytin. Ama Enişteni de, zavallı Zarif Efendi’yi de Zeytin’in öldürmediğinden eminim. Atı Zeytin’in çizmiş olacağını, eski ustalara en çok onun bağlı olmasından, Herat efsanelerini ve usullerini en yakından ve kalpten onun bilmesinden, ustalarının şeceresinin ta Semerkant’a dayanmasından çıkarıyorum. Zeytin’in yıllardır nakşettiği öteki atlarda bu burun deliklerine niye rastlayamadık diye sormayacağını biliyorum. (der Kara’ya) Bazen bir ayrıntının bir kuşun kanadının, bir yaprağın ağaca tutanuşunun ustadan çırağa kuşaklar boyunca hafızada saklandığı halde nakkaşın ustasının huysuzluğu ve sertliği, nakkaşhanenin ve padişahın zevki ve havası yüzünden hiç ortaya çıkmadığını söylemişim. Demek sevgili Zeytin’in çocukluğunda doğrudan doğruya Acem ustalarından öğrendiği ve hiç unutmadığı at da buymuş.” (s.381)

“Bütün büyük nakkaşların arkasında Behzat’ın Herat’ı, Herat’ın arkasında da Moğol atlıları ve Çinliler var. Herat’ın efsanelerine o kadar bağlı Zeytin, eski usullere kendisinden de çok, hatta körü körüne bağlı Zarif Efendi’yi neden öldürsün Leylek! Bunu da kalbim söylüyor bana. Hırsını, gözü dönmüş çalışkanlığını tanıdığım için. Frenk usullerini taklit eden senin Enişte’nin kitabında dinsizlik, zındıklık, münkirlik olduğunu, tezhipler yapan zavallı Zarif Efendi büyük ihtimalle anladı ve korktu bundan. Bir yandan Erzurum’lu o budala vaizin lakordılarına kulak kabartacak kadar hödük olduğu için bir yandan da senin budala eniştenin kitabının Padişah’ın büyük ve gizli bir işi olduğunu bildiği için korkuları ve şüpheleri çelişti Padişahınamı inansın Erzurumlu vaize mi? Avucumun içi gibi tanıdığım bu zavallı evladım içini kurt gibi kemiren bir derdini başka zaman olsa tabii ki gelip bana ustasına açardı. Ama Frenk taklitçisi Enişte’nin itabı için teship yapmasının bana nakkaşhanemize ihanet demek olduğunu kuş beyniyle o bile çok iyi anladığı için, başka birini aradı ve hünerine hayran olduğu için aklına ve ahlâkına hayran olmak gibi bir yanlış inanca kapıldığı kurnaz ve hırslı Leylek’e derdini açtı. Leylek’in bu hayranlıktan istifade ile Zarif Efendi’yi kullandığını çok görmüşümdür. Aralarında ne tartışma olduysa oldu. Leylek ötekini öldürdü. Zarif Efendi korkularını daha önceden Erzurumlilere açtığı için onlar da intikam güçlerini göstermek için

arkadaşlarının ölümünden sorumlu tuttıkları senin Frenk hayranı enişteni öldürdüler. (s.382-383)

4-) Enişte :

❖ Eniştenin kendinden kısaca bir bahsedışı.

“Ben Kara’nın Enişte Efendisiyim ama başkaları da Enişte der bana. Bir zamanlar annesi bana Kara’nın öyle seslenmesini isterdi. Sonra bunu yalnız Kara değil herkes kullanır oldu.(...) İstanbul’a döndüğümde Kara’yı annesiyle bizim eve sığınmış bulurdum. Rahmetli annesi benim rahmetli hanımın ablasıydı. Bazen de kış akşamları eve döndüğümde anasıyla benimkini birbirlerine sarılmış gözleri yaşlı dertleşirken görürdüm.” (s.31)

❖ Üstat Osman ile kariyer yaşında olan Enişte, Üstat Osman’ı sevmez. O da enişteyi sevmez. Kara’yı onun yanına gönderirken Kara’ya onun hakkında şöyle der.

“Üstat Osman kör olmuş bunamış diyorlar: Bence o; hem kör hem bunaktır.” (s.42)

❖ Nakkaşlardan Kelebek, Zarif’in cenazesinde, Enişte’ye Üstat Osman’dan sonra nakkaşhanenin başına aralarından hangi nakkaşın geçeceğine dair nakkaşhanede hasmane duyguların ve düşmanlıkların var olduğunu söyler. Enişte ise Kelebek ile pek aynı fikirde değildir.

“Kendine boşuna iftira ediyorsun. Nakkaşhanede bu işi yapabilecek tıynetle bir kimsenin barınamayacağına eminim. Hepiniz kardeşsiniz. Eskiden resmedilmiş 3-5 konunun resmedilmemesinde düşmanlık edilecek bir zarar yoktur. Aynı anda kesin bir gerçeği kavradım. Zarif Efendi’nin katili saray nakkaşhanesinde sivrilmiş ustalardan biriydi ve önündeki mezarlığın yokuşuna çıkan kalabalığın içindeydi. (s.111)

❖ Padişah Kanuni Sultan Süleyman’ın bu ölümlere kavgalara, huzursuzluklara yol açan kitabı yaptırma amacı ve yaptırma şeklindeki gizemin sebepleri.

“Padişahımız Hazretleri kitabın hemen yapılmaya başlanmasını duyurdu bana. Mutluluktan başım döndü. Beni yeniden yollayacağı Venedik Doç’una bir hediye olarak hazırlanmasını da buyurdu. Kitap bittiği zaman, Hicri takvimin 1000. Yılında İslam’ın halifesinin, Yüce Padişahımızın muzaffer gücüne tanık olsun istiyordu. Ama Venediklilerle anlaşma niyeti bilinmesin ve nakkaşhanenin içinde kıskançlıklara yol açmasın diye, kitabı gizlilik içinde hazırlamamı istedi benden.” (s.129)

❖ Enişte, Kara’ya bu kitapta var olan resimlerden bahsederek onun ilgisini çekip kitabı bitirmesine yardım etmesini ister.

“Bu kitapta; ölümün resmi var. Padişahımızın alemi nasıl huzurlu bir yerdir gösterebilir diye, akıllı nakkaş Leylek’e yaptırdığım ağacın resmi var, şeytanın resmi var, bizleri ta uzaklara götüren atın resmi var; her zaman sinsi ve bilgiç köpek var, para var.(...) Bir kere görsen, yazısı ne olmalıdır hemen söyleyeceksin. Şiir ve resim, renk ve kelime, kardeşir bunlar, bilirsin.” (s.130)

❖ Zarif Efendi’yi öldüren katil nakkaş Enişte’nin evine gelir ve perspektif üzerine kurulu bu resimlerde -sırf fonda kaldığı için- bir cami ile bir sineğin aynı boyutta çizilmesinin, şeytanın bile sevimli bir halde çizilmesinin kendisinde ve çevresinde yarattığı mümkirlik, zındıklık gibi rahatsızlıkları dile getirir. Enişte ise böyle şeyleri kalbinden dile geçemediğini söylerse de pek inandırıcı olamaz.

“Buraya beni öldürmek için mi gelmişti, yoksa itiraf etmek, korkutmak için mi? Kendi biliyor muydu ne istediğini? Yıllardır bütün hünerini, marifetini bildiğim bu harika nakkaşın kalbini hiç tanımadığımı anladım.” (s.191)

❖ Katil nakkaş, boğazlarına kadar günaha battıklarını, onun yüzünden katil olduğunu söyler Enişte’ye. Ama tüm bunlara rağmen neden bu kitabı Kara ile devam ettirdiğini sorar. Enişte buna cevap verirken yeni Frenk usulünü de belli nedenlere dayanarak savunur.

“Onun yaptığı iş nakkaş hüneri bile gerektirmiyor bu bir. İkincisi, o senin gibi bir katil değil.” (s.195)

❖ Gözün görüverdiği herşeyi gözün görüverdiği gibi resmediyorlar. Onlar gördüklerini resmediyorlar, bizler ise baktığımızı. Yaptıklarını görür görmez hemen anlıyorsun ki yüzünü kıyamete kadar bırakmanın yolu Frenklerin usullerinden geçer. Sonunda bizim usullerimiz ölecek, renklerimiz solacak. Kitaplarımızla, resimlerimizle kimse ilgilenmeyecek. İlgilenenler de ya hiçbir şey anlamayıp, dudak büküp, neden perspektif yok, diyecekler ya da kitapları hiç mi hiç bulamayacaklar.” (s.197)

❖ Katil nakkaş bunları duyduktan sonra Moğol Hokkayı Enişte’nin kafasına 5 defa vurarak onu öldürür.

❖ Enişte, öldükten sonra ruhun bedenden ayrılması olayına istinaden kendisinin defnini anlatır.

“Cenazem tam istediğim gibi çok güzel oldu. Gelmesini istediğim herkes geldi, gurur duyduğum. Kıbrıslı Hacı Hüseyin Paşa, Topal Baki Paşa, Defterdar Kırmızı Melek Paşa, Çavuşbaşı Mustafa Ağa, Tezkireci Kemalettin Efendi, Mektupçubaşı Sert Salim Efendi, Divan görevlileri, medrese arkadaşlarım, akrabalar, hısımlar, gençler, Hazinedarbaşı Hazım Ağa, Bostancıbaşı hep gelmişlerdi.” (s.264)

5-) Nakkaş Zarif Efendi :

❖ Nakkaş Zarif Efendi’nin öldürülüşü.

“Şimdi bir ölüyüm ben, bir ceset, bir kuyunun dibinde. Son nefesimi vereli çok oldu, kalbim çoktan durdu ama alçak katilim hariç kimse başıma gelenleri bilmiyor. O ise iğrenç rezil, beni öldürdüğünden iyice emin olmak için nefesimi dinledi, nabzıma baktı, sonra bığrımına bir tekme attı, beni kuyuya taşıdı, kaldırıp aşağı bıraktı. Taşla önceden kırıdığım kafatasım kuyuya düşerken parça parça oldu, yüzüm, alnım, yanaklarım ezildi yok oldu; kemiklerim kırıldı, ağzım kanla doldu.” (s.9)

❖ Nakkaş Zarif Efendi’nin geçmişine dair yaptığı değerlendirme.

“Mutluydum, mutluymuşum; şimdi anlıyorum: Padişahımızın nakkaşhanesinde en iyi tezhipleri ben yapardım ve ustalığı bana yaklaşabilecek başka bir müzehhip de yoktu. Dışarıda yaptığım işlerle elime ayda 900 akçe geçerdi. Bunlar da tabii, ölümü daha da dayanılmaz kılıyor.” (s.9)

❖ Nakkaş Zarif Efendi’nin öldürüldüğünden 4 gün kimsenin haberi olmadı.

“4 gün oldu eve dönmeyeli: Karım, çocuklarım beni arıyorlardır. Kızım ağlaya ağlaya tikenmiş, bahçe kapısına bakıyordur, hepsinin gözü yolda, kapıdadır.” (s.9)

6-) Nakkaş Kelebek :

❖ Kısaca Kelebek'in kendisi, nakkaşlığı:

"Baruthaneli Hasan Çelebi olarak bilinir. Görenlerin inanamayıp bir daha bakmak isteyeceği kadar güzeldir. Güzel olduğu kadar yeteneklidir de. Bir renk ustasıdır, en kuvvetli yanı budur; sanki renk sürme zevki için döne döne, aşkla nakşeder. Uçucu, amaçsız, kararsız biridir. Kalbiyle resmeden gerçek nakkaştır o. Eğer nakış göz için bir şenlik olsun diye yapıyorsa Kelebek gerçek nakkaştır. 40 yıl öncesinin Kazvinli ustalarından ders almış gibi geniş, rahat, mutlu, yuvarlacık çizgiler çeker, parlak, katıksız renklerini cesaretle sürer ve resminin gizli nizamında hep tatlı bir yuvarlak vardır.(...) Birileri ona -evet haklı olarak- onun nakşında her şeyin bayram günlerinde olduğu gibi mutlu, ama derinlikten yoksun olduğunu fısıldamıştır. Hakkındaki bu söylentileri çok iyi bildiği için, zavallı Kelebek bazen, sırf şeytanları ve cinleri var diye, kendinden çok daha az yetenekli ve hünersiz nakkaşları kıskanır.(...) Resmettiğini nakşederken o harika alemin içinde kaybolup mutlu olmaz da yaptığı nakşın başkalarının hoşuna gideceğini hayal ederek mutlu olur. Hatta alacağı parayı düşünür.(...) Üstat Osman'ın ölümünden sonra onun yerini almak için dolaplar çevirir. Bu yüzden nakkaş kardeşlerini öldürebilir mi? Öldürebilir. Çünkü büyük bir üstattır ama bunu bilmez ve nakşederken de alemini unutamaz." (s.299)

❖ Padişah Kanuni tarafından nakkaş Zarif Efendi'nin ölümünü soruşturmak üzere görevlendirilen Kara, Kelebek'in yanına gider.

"Öğlen namazından önceydi. Kapı vuruldu, açtım, baktım: Kara Çelebi. Çıraklık yıllarımızda bir ara aramızdaydı. Nakşettiğim sayfalara, resimlerime bakacağını, dostluk için geldiğini ve Padişahımız adına beni bir soruyla sınavacağını söyler." (s.76)

❖ Kara, Kelebek'e üslup ve imza hakkındaki düşüncelerini sorar. Kelebek de ona cevap verir.

"Nakşı, göz zevki ve imanı için değil de parası ve namı için yapan soysuzlar çoğaldıkça üslup ve imza merak gibi daha pek çok çirkinlik ve tamahkârlık göreceğiz demektir. İnanarak değil usuldendir diye yapıyordum bu girişi. Çünkü hakiki yetenek ve hüner, altın ve ün sevgisiyle bile bozulmaz. Hatta, doğrusunu söylemek gerekirse, bana olduğu gibi, para ve ün hüner sahibinin hakkıdır ve onu aşka getirir." (s.76)

❖ Kara'nın, kendisinin yanına gelişi hakkında Kelebek'in düşüncesi.

"Sezgilerim doğruysa eğer Kara'nın buraya geliş nedeni olan müzehhip Zarif Efendi'nin kaybolmasıyla benim hiç mi hiç alakam yoktur." (s.81)

❖ Nakkaş Zarif Efendi'den sonra Enişte de öldürülünce Kanuni tarafından, Üstat Osman'ın fikriyle bir yarışma düzenlenir. Bu yarışmada öldürülen Zarif Efendi'nin cebinden çıkan at resminin karakteristik olarak benzeri bulunmaya çalışılır.

"Yarışma buyurmuş Padişahım. Can baş üstüne Padişahım, en güzel at resmini benden iyi kim çizebilir! Dünyanın en güzel şaha kalkmış atı oldu. Bir sevinç kapladı içimi. Atımı nasıl beğeneceklerini, beni en hünerli nakkaş, hatta şimdiden başnakkaş ilan edeceklerini mutlulukla düşünüyordum ki, bir an bu aptalların şöyle diyeceklerini de anladım. Ne kadar çabuk ve güle oynaya çizmiş! Sırf bu yüzden harika resmimi ciddiye almayacaklarından endişelendim. Böylece atın yelesini, burun deliklerini, dişlerini, kuyruğunun kıllarını, eğer örtüsünü küçük küçük incelikle işledim ki resmime emek verdiğimi de görsünler." (s.316-317)

❖ Dinci-şeriatçı Erzurumiler, İslamiyet'e aykırı olduğu gerekçesiyle meddahı öldürürler, kahveyi dağıtırlar. Kahvede Kelebek de vardır ve zorlukla çıkar ama tam bu sırada katili bulmakla görevli Kara hançerini Kelebek'in gırtlığına dayar ve Enişte'nin yaptırdığı o gizli kitabın son resmini onun evinde arayacağını söyler.

"Evimi zaten aradılar. Zarif'i ben öldürmedim." (s.409)

❖ Kelebek, katilin bulunması için Kara ile güç birliği yapıp, Leylek'in evini baskına gitmeyi düşünür ve bunu Kara'ya uygun bir dille izah eder.

"Benim, nakkaşhanenin üstatları içinde en hünerbazı ve en yeteneklisinin olduğum yalnız Üstat Osman tarafından değil, Padişahımız tarafından da açıkça görüldüğünden beri, öteki nakkaşların kıskançlıklarından öyle korkmaya başladım ki, beni bir kaşık suda boğmasınlar diye onların gittiği yerlere biraz olsun gidiyor, onlarla düşüp kalkıyor, onlara benzemeye çalışıyorum. Benim Erzurumi olduğumu söylemeye başladıklarından beri de bu söylentiye kimse inanmasın diye gidiyorum o sefil imansızlar kahvesine.(...) İhlamur yapmak için içeri gittim, kılıcımı alıp, gizledim. Ansızın konuşurken Kara'yı gafil avlayıp yere yatırıp, kılıcı gırtlığına dayadım: Zarif Efendi'nin ölümünden Leylek ve Zeytin'in bana karşı bir kumpası olduğunu düşündüm ve kılıcı Kara'nın gırtlığından çektim. -Birlikte Zeytin'e gidelim ve evini arayalım. Eğer son resim ondaysa artık kimseden korkmamamız gerektiğini anlarız. Değilse onu da kuvvet olarak alıp Leylek'in evini basarız." (s.410,s.416)

❖ Kara, Kelebek ve Leylek; Zeytin'in yanına giderler. Buradaki mücadeleden sonra katilin Zeytin olduğu anlaşılır. Sorun çözülür. Kelebek hayatının geri kalan kısmını halı, kumaş ve çadır için nakış çizerek geçirmeye karar verir. (s.470)

7-) Nakkaş Zeytin :

❖ Kısaca Zeytin'in kendisi, nakkaşlığı:

"Asıl adı Velican'dır. Çıraklığında salı sabahları Üstat Osman'ı evinden alırdı. Çok garurludur; bu da, imza atacak kadar kendini küçük görebiliyorsa bunun görülmesini ve bilinmesini ister, attığı imzayı saklamaz anlamına gelir. Allah fazla fazla yetenek vermiştir. Tezhipten, cetvel çekmeye kadar elinden her iş gelir ve kolayca yapar. Ağaç, hayvan ve insan yüzü resmetmede nakkaşhanenin en parlak ressamı O'dur. Üstatlarının silsilesi ta Moğollara kadar gider. İhtiyar ustaları gibi genç aşıkları Çinliler gibi ay yüzlü çizer. Ne çıraklığında ne ustalığında, içine kapalı bu çetin ceviz tam olarak açıldı. Çoğu nakkaş hafızasında sakladığı o harika kalıplar için kıymetlidir ama Velican unutsaydı daha da büyük bir nakkaş olurdu. Onun elinde Herat resmiyle İstanbul nakşı uyum içinde birbirine geçer. Kara, rahmetli Eniştesi'nin Frenk üstatlarının usullerine en çok Zeytin'in heves duyduğunu ve uyum gösterdiğini söylerdi.(...) Gözleri cin gibidir; her şeyi görür, farkedir, Üstat Osman'ın kusurlarını da; ama her kalıba giren bir yersiz yurtsuzun ihtiyatıyla ağzını açıp nadiren hataları gösterir. Sinsidir evet ama katil değildir. Çünkü hiçbir şeye inanmaz. Ama korkakça biriktirir. Nakkaşlık ressamlığa, ressamlık da Allah'a, hâşâ, meydan okumaya açılan birer kapıdır; herkes bilir bunu: Bu anlamda inançsızlığı yüzünden Zeytin gerçek bir ressamdır. Şimdi ama yeteneğinin Kelebek'ten hatta Leylek'ten daha az olduğu da düşünülebilir." (s.295-296)

❖ Nakkaş Zarif'in cinayetini araştırmakla görevli olan Kara, Zeytin'in yanına gider. Ona, Büyük Üstat Osman'ın söylediği bir büyük lafı aktarır ve yorumunu sorar.

"Kara, benimle konuşmaya, dostluk etmeye, nakşımı görmeye gelmiş. Büyük Üstat Osman, bir büyük laf söylemiş ona: Nakkaşın hası körlükten ve hafızadan söz ederken anlaşılır demiş. Büyük üstatların resim aşkı, renklerin ve görmenin karanlıktan yapıldığını

bilip, Allah'ın karanlığına renklerle dönmeyi ister. Hafızası olmayan ne Allah'ı hatırlar, ne de onun karanlığını. Bütün büyük üstatların resmi, renklerin içinde, zamanın dışındaki o derin karanlığı arar.(...) Körlük, Şeytan'ın ve suçun giremeyeceği bir mutlu alemdir." (s.91-92, s.97)

❖ Üstat Osman'ın ortaya attığı fikirler Kanuni tarafından -katilin bulunması için düzenlenen yarışmaya Zeytin de katıldı.

"Padişahımız buyurmuşlar, üstat nakkaşları arasında en güzel at resmini bir hamlede kim çizecek diye bir yarışma açmışlar. Cihanın en güzel at resmini hızla çizmem buyrulmuş. Şimdiye kadar çizdiğim ve gördüğüm bütün at resimleri gözümün önünden geçmeye başlamışlardı bile. Ama bir tanesi vardı ki, en mükemmeliydi. Kimsenin daha yapamadığı bu atı ben şimdi nakşedecektim. Onu kararlılıkla gözümün önüne getirdim başka her şey silindi; sanki bir an kendimi, burada oturduğumu, resim yapacağımı bile unuttum. Adeta farkına bile varamadan cihanın en güzel atını bir anda çiziverdim." (s.314-315)

❖ Kara, Kelebek ve Leylek üçü de birleşip, son zanlı nakkaş Zeytin'in zamanının çoğunu geçirdiği metruk kiliseye giderler. Orada kitabın çalınan son resmini ararlar. Ancak ne o resmi bulabilirler ne de Zarif Efendi'nin cebinden çıkan at resminin kendisine ait olduğunu Zeytin'e kabul ettirebilirler.

"Benim bir üslubum yoktur hiç. Çünkü üslubu olmak benim için katil olmaktan betterdir. Son resim için ise onlara; ne padişahımızın, ne eski üstatlara bağlı siz nakkaşların, ne de dinine bağlı müslümanın kabul edebileceği bir şeydi." (s.430)

❖ Zeytin'in nakkaşhanenin geleceğine dair düşünceleri:

"Padişahımızın nakkaşhanesinde artık Frenk tarzında nakşedilecek, bütün hayatlarımızı verdiğimiz usuller ve kitaplar yavaş yavaş unutulacak, aslında her şey bitecek ve Erzurumiler bizi sıkıştırıp hırpalamazsa padişahın işkencecileri bizi sakat bırakacaktı." (s.434)

8-) Katil :

❖ Katil nakkaşın üsluba bakış açısı:

"Beni ele verecek kişisel üslubum ve kusurum yoktur benim. Üslubun bir nakkaşı diğerinden ayıracak herhangi bir şeyin kusur olduğuna inanırım, bazılarının övünerek söylediği gibi kişilik değil." (s.116)

❖ Öldürdüğü Zarif Efendi'ye dair öldürdükten sonraki malûmatı:

"4 gündür dibinde yattığı kuyudan çıkarıldıktan sonra, kardeşleri Zarif'i tanımakta zorlanmış da, evden getirdikleri zavallı karısı Kalbiye gece karanlığında bu tanınmaz cesedi lime lime olmuş elbiselerinden teşhis etmek zorunda kalmış." (s.117)

❖ Enişte'nin Zarif'in ölümünden sonra bir ara kitabın yapımından vazgeçmesine dair katil nakkaşın düşünceleri:

"Enişte'nin uğursuzluk bahanesiyle kitabına, kitabımıza devam etmeye karar vermesinden alınmadım hiç. Elbette kuş beyinli Zarif Efendi'nin kitabını süsleyen bizlerden biri tarafından temizlendiğini tahmin ediyordur." (s.118)

❖ Katil, bu dünyada alacağı cezadan çok öteki dünyada çekeceği azabı düşünmektedir...

"Allah'tan başka kimseden korkmadığımı, bu dünyada verilecek cezanın benim gözümde iki paralık bir önemi olmadığını hala söylemediysem şimdi söylemek isterim. Korku benim gibi katillerin Kur'an-ı Kerim'de, mesela; Furkan Süresi'nde apaçık belirtildiği gibi, kıyamet günü çekeceğimiz ve kat kat olacağı söylenen azaptır." (s.142)

❖ Zarif Efendi'yi öldürme bahanesini açıklar.

"Benim de Zarif'in kafatasını parçalamam için çok haklı nedenlerim vardı. Padişahımızın gizlice sipariş ettiği o kitap için çalışanlara, bizlere dil uzattı bu adam. Eğer sesini kısasaydım Enişte Efendi'yi, bütün nakkaşları, hatta Üstat Osman'ı zındık ilan edip, gözü dönmüş Erzurumlu Hoca'nın adamlarının önüne atacaktı. Bir kere birisi, nakkaşların dinsizlik ettiğini yüksek sesle söylemeye görsün, kuvvetlerini göstermek için zaten bahane arayan bu Erzurumiler, yalnız biz usta nakkaşları değil, bütün nakkaşhaneyi dümdüz ederler de Padişahımız bile sesini çıkarmadan seyrederek." (s.143)

❖ Katil, Enişte'nin evini gözetlemeye gider. Kara'nın evden çıktığını görmesi üzerine şu 3 sonucu aklına getirir.

"Enişte'nin evini gözetlemeye gittim. Kapı açıldı. Karanlıkta Kara'nın evden çıktığını gördüm. Kendini alıkça hayallere vermiş benim kafam bile gördüğünden şu 3 sonuca anında acıyla ve kendiliğinden çıkarıverdi: 1) Kara, daha ucuz ve tehlikesiz olduğu için Enişte Efendi kitabımızı ona belirtecek, 2) Güzel Şeküre, Kara ile evlenecek. 3) Zavallı Zarif Efendi'nin söyledikleri doğruymuş: Onu boşu boşuna öldürmüşüm." (s.144)

❖ Zarif Efendi'yi öldürdükten sonra birtakım ruhsal sıkıntılara giren katil nakkaş, Padişahın isteğiyle hazırlanan kitap üzerine çevreden gelen eleştiri ve tepkilerin şiddetlenmesi nedeniyle Enişte'nin evine giderek bu ahvalden kurtulmaya çalışır. Ancak Enişte'nin verdiği cevaplar onu tatmin edici değildir. Bunun üzerine katil, Enişte'yi de öldürmeye karar verir.

"Daha ölmeden kabir azapları çekiyorum. Farkında olmadan senin yüzünden günahımıza kadar günaha battık. Şimdi de bana daha cesur ol, diyorsun. Senin yüzünden katil oldum ben. Nusret Hoca'nın kudurmuş köpekleri hepimizi öldürecek." (s.193)

❖ Katil nakkaş, bütün bu olanların üzerine Enişte'nin kitabı bitirmek için Kara ile çalışmasına da sinirlenir. Aralarında bir müddet de bunun için tartıştıktan sonra elindeki Meşgul Hokka ile Enişte'nin kafasına 5 defa vurarak onu öldürür.

❖ Zarif Efendi'den sonra Enişte'nin de öldürülmesi üzerine Kara'nın başlattığı soruşturmayla -padişahın emri üzerine- Kara, Kelebek, Leylek ve Zeytin 4'ü bir araya gelirler. Katil nakkaş onlardan biridir ve şunları geçirir aklından.

"Nakkaş kardeşlerimle oturup birbirimizi teselli ederek 25 yılın hatıralarını anarken düşmanlıklar değil, nakşetmenin güzellikleri ve hoşlukları geliyor aklımıza." (s.437)

❖ Diğer 3'ü, birden katil nakkaşa saldırırlar.

"Bir rüyadaki gibi ötekilerin aralarında fısıldaştıklarını, benden düşmanca söz ettiklerini o zaman hissettim. Birden 3'ü birlikte üzerime atıldılar. Üzerime yüklenirken ayaklarını yerden öyle bir hızla kestiler ki, dördümüz birlikte yere yuvalandık. Yerde bir itiş kakış, bir boğuşma oldu ama çok sürmedi. Ben sırtüstü altta kaldım, onlar da üstüme çıktılar." (s.442)

❖ Bu boğuşma anından sonra katil nakkaşın aklından geçirdiği 2 şey...

"İki şey için boğucu bir keder ve öfke duyuyordum: Aralarında anlaşıklarını daha

Önceden fark edemeyip boşuna dil döktüğüm için. Kıskançlığın buraya kadar gelebileceğini hiç düşünmeyip daha önceden kaçmadığım için.” (s.442)

❖ Kara, katil nakkaştan kitabın son resmini ister ve elindeki hançeri gırtlığına dayar.

“Hançeri gırtlığına dayadılar. Hiçbir şey söylemezsem hiçbir şey olmaz! Kara, kuşağından bir şey çıkardı; bir ucu sipsivri bir uzun iğne.(...) Birbirimize düşmenin hiç işimize yaramayacağını dil döküp anlatmaya çalıştıysam da pek fayda etmedi. Beni dinlemeye niyetleri yoktu. Bu didişme esnasında altlarından kurtulmaya çalışırken usta Behzat’ın kendini kör ettiği sorguç iğnesini aralarından biri gözlerime soktu.” (s.445)

❖ Katil nakkaş, Kara’ya, Enişte’sini öldürme sebeplerini açıklar.

“İki şey için öldürdüm Enişte’ni. Büyük Üstat Osman’ı Frenk nakkaşı Sebastiana’yı maymun gibi taklide zorladığı için. Bir de zaaf gösterip, ona üslubum var mı? diye sorduğum için. Aslında ikisini de nakkaşhanede herşey eskisi gibi sürsün diye öldürdüğümü sizler de anladınız. Allah da anlamıştır.” (s.451,s.454)

❖ Bu arada gözleriyle son resmi aramakta olan Kara’nın elindeki hançeri kapan katil nakkaş, alttan kurtulur ve diğerlerini etkisiz hale getirir. Kara’ya diliyle onu Şeküre’ye bağladığını söylemesine rağmen elindeki hançeri yine de onun omuzuna batırır ve telaş içinde metruk tekkeden elindeki hançerle uzaklaşır.

“Limana inen yola yakın olduğu için Şeytan’a uydum ve 25 yılımı geçirdiğim nakkaşhane binasının kemerlerini son bir kere daha görmek hevesine kapıldım.” (s.459)

❖ Katil nakkaşın Hasan tarafından (Şeküre’nin kayınbiraderi) öldürülmesi...

“Elimdeki kabzası yakutlu ve kanlı hançerin kendisinin olduğunu, yeğeni Şevket’in annesiyle birlik olup evinden çaldığını söyledi bu kişi. Bu da benim, gece evini basıp Şeküre’yi kaçıran Kara’nın adamlarından olduğumu kanıtlıyormuş. Kara’nın nakkaş dostlarını ve nakkaşhaneye de geleceğini biliyormuş, bu çok bilmiş cırlak sesli, öfkeli adam. Tuhaf bir karnızıyla pırlıl pırlıl parlayan kırmızı bir kılıcı ve nedense benden almaya karar verdiği pek çok hesabı, bir o kadar da anlatacağı hikayesi vardı. Bir yanlışlık olduğunu söyleyecektim belki, ama yüzündeki inanılmaz öfkeyi gördüm. Nefretle beni öldürmek üzere bir hamle yapacağını da gördüm. -Aman dur diyebilmek isterdim.- O, hamleyi yapmıştı bile. Ben ise hançerimi bile doğrultamadım da çıkınlı elimi kaldıradım. Çıkınım havaya uçtu. Kızıl kılıç hiç yavaşlamadan önce elimi kesti, sonra da boydan boya boynumu kesip, kafamı kopardı.” (s.460)

9-) Nakkaş Leylek :

❖ Kısaca Leylek’in kendisi ve nakkaşlığı:

“Musavvir Günahkar Mustafa Çelebi diye imza atar. Daha önce kimselerin resmedemediği şeyleri görüp kağıdın üzerine yerleştirdi.(...) Sonradan nakşedeceği sefernameye hazırlık olsun diye savaşa gider, düşman kalelerine, toplara, ordulara, yaraları kanayan atlara, can çekişenlere ve cesetlere resmetmek için iştahla bakıp sağ salim geri dönen ilk Müslüman nakkaştır. Üslubundan önce konusundan, konusundan önce hiç kimsenin dikkat etmediği ayrıntıları görüşünden tanınır. Sayfanın düzenlenmesinden, istifinden, en hurda ayrıntısının boyanmasına kadar her şeyiyle bir resim ona iç rahatlığıyla emanet edip bırakılabilir. Bu yüzden aslında Üstat Osman’dan sonra başnakkaşlık onun hakkıdır. Ama öyle hırslı ve kendini beğenmiş, öteki nakkaşlara karşı öyle küçümseyicidir ki, bu kadar adamı idare edemez.(...) Her türlü tuhaf ayrıntıya, hiçbir mantık olmadan (gözle görülmesi

ışında) aynı saygıyı gösterdiği için, resimde tutumu Frenk üstatlarınınkine benzer.(...) En ciddi konuyu resmederken bile, bir köşeye, olaya mesafeli, şüpheli bir köpek yerleştirmeden ya da bir törenin zenginliği ve şatafatını, sefaletiyle küçük düşüren rezil bir dilenci çizmeden duramaz. Yaptığı resimle, konuyla ve kendisiyle alay edebilecek kadar güvenir kendine.” (s.301-302)

❖ Nakkaş Zarif Efendi'nin ölümünden sonra ortalıkta bu ölüm ile ilgili bilgi toplamaya koyulan Kara, Leylek'e de uğramayı ihmal etmez. Ayrıca ona; Üstat Osman'ın istediği bir soruyu da aktarır ve yorumunu ister.

“Öğle namazı vaktiydi. Kapı vuruldu, baktım, ta çocukluğumdan Kara. Sarıldık birbirimize. Üşümüş, içeri aldım, evin yolunu nasıl bulduğunu bile sormadım. Enişte'si onu bana, Zarif Efendi neden kayıp, nerede, ağzımı aramak için yollamıştır. Ama yalnız o değil, Üstat Osman'dan da haber getirdi; ve bir sorum var; has nakkaşı ötekilerden ayıran şey, demiş Üstat Osman, zamandır: Nakşın zamanı” (s.84)

“Bir resmin konusunda aşk varsa, resim de aşkla çizilmelidir. Acı varsa resimden de acı alınmalıdır. Ama acı, resimdeki kişilerden ya da onların gözyaşlarından değil, resmin ilk anda gözükmez, ama hissedilir iç ahenginden çıkmalıdır.” (s.89)

❖ Katilin bulunması için Üstat Osman'ın önerdiği, Padişah Kanuni'nin tertiple ettiği at resmi çizme yarışına nakkaş Leylek de iştirak eder.

“Akşam namazından sonraydı. Kapı çalındı. Saray'dan biri anlattı. Peki: Dünyanın en güzel atı. Padişahımızın cihanın en güzel atı demekle daha önceden bütün kuralları, kalıpları ve duruşuyla Acem ülkesinde binlerde kere resmedilmiş atların en harikasını istediğini anladım. Herkesten sakladığım kalıp defterlerinden birini çıkardım. Buraya yıllar boyunca çizdiğim en güzel resimlerin birer eşini gizlice istinsah etmişimdir. Saraydan gelen oğlana gizli olarak göstere sayfaları karıştırıp atlardan en iyisini seçtim. Çizgilerimin üzerinden elimdeki iğneyle delikler açarak hızla geçtim. Kalıbın altına temiz bir kağıt yerleştirdim. Üzerine kömür tozundan yedire yedire bolca döktüm, biraz salladım ki altına iyice geçsin. Kalıbı kaldırdım. Kömür tozu, nokta nokta, alttaki kağıda güzel atın bütün şeklini geçirmişti, görmek beşime gitti. Kalemimi kaptım. O an içimden gelen bir ilhamla çok hızlı ve kararlı hareketlerle noktaları güzel ve zarif bir şekilde birleştirdim ki ben bu atın karnını, boynunu, barmaklarını, sağrısını çizerken sevgiyle içimde hissettim. İşte. Cihanın en güzel atı. Öteki resimcilerin hiçbiri çizemez bunu.” (s.318-319)

❖ Cinayetlerin sorumlusunu bulmakla görevli Kara, ilk sorguladığı Kelebek'i de yama olarak Leylek'in yanına giderler. Kara, Leylek'e gizli kitaptaki resimlerin hangi nakkaşlara ait olduğunu sorar.

“Kelebek ile Kara gece yarısı geldiler, resimleri tek tek yere dizdiler. Hangi resmi kimin çizdiğini söylememi istediler. Köpeği ben, Ölüm'ü Kelebek, Şeytan'ı Zeytin çizdik. Ağaca ve Kırmızıya ben başladım –kahveye giren bütün nakkaşlar yapraklarını çizdi. At'ı Zeytin, Kederli Kadın'ı Kelebek çizdi. Pazar yerindeki parayı hepimiz, iki Abdal'ı da tabii yanında Kalenderi abdalı olan Zeytin çizdi.” (s.419)

❖ Nakkaş Zarif Efendi'nin ölümüne dair Leylek'in düşünceleri.

“Hoca Efendi'nin sözlerinden ve özellikle Cuma vaazlarında kaşlarını çatıp, sözlerinden ödü kopan Zarif Efendi nakkaşları Erzurumlilere şikayete kalkmıştır. Ya da büyük ihtimal, yapmayın, etmeyin diye uyarmaya kalkınca, kahveciyle aynı meşrepten Zeytin'in, zavallı müzehhibi acımasızca katlettiğini söyledim.” (s.421)

❖ Kara, Üstat Osman'ın bu burnu farklı atı Zeytin'in çizdiğini tahmin ettiğini ancak nakkaş Zarf'ın ölümünden -hırslarından dolayı- beni sorumlu tuttuğunu söyledi.

"Üstat Osman'ın kendinden sonra nakkaşhanenin başına Kelebek'i geçirmek istediğini senin tek ben değildim. Üstat Osman hepimizin babası, üstadıydı; her şeyi ondan öğrenmiştik! Ama Padişahımızın Hazinesi içinde iz sürüp, alçak katilin Zeytin olduğunu anladıktan sonra, onu bilinmez bir nedenden saklamaya çalıştı. Evinde bulunamayan Zeytin'in Fenerkapı yakınlarındaki metruk Kalenderi tekkesinde gizlendiğinden emin olduğumu söyledim." (s.424-425)

❖ Leylek'in, kendi nakışlarının ebediyete ulaşmasına dair önerisi.

"Hepimiz Üstat Osman'a ihanet ettik, şimdi o bize cezamızı vermeden, bizim Zeytin'i bulmamız, içimizdeki zehiri atıp, aramızda sağlam bir şekilde anlaşmamız gerekiyor ki nakşın hedefi düşmanlarına ve bizi bir çırpıda işkenceciye teslim isteyenlere karşı sağlam duralım. Zeytin'in yanına vardığımızda insafsız katilin aramızdan birisi olmadığını anlayacağız." (s.426)

❖ Katilin Zeytin olduğu anlaşılır. Leylek de bundan sonra Üstat Osman görevden alınmasıyla nakkaşhaneye başnakkaş olur. (s.470)

10-) Ester :

❖ Ester kimdir?

"Haliç'in çıkışındaki bizim Yahudi mahalleciğimizdeki evimizde kocam Nesim'le oturuyoruz. Takarım bohçamı koluma İstanbul kazan Ester kepçe, girmediğim sokak kalmaz. Kapıdan kapıya taşımadığım mektup, dedikodu yoktur. Bu İstanbul'un kızlarının yarısını ben evlendirdim." (s.46)

❖ İşi bohçacılığın yanı sıra çöpçatanlık da olan Ester, Hasan'ın ve Kara'nın, Şeküre'ye yazdıkları mektupları götürür ve bahşişini alır. Ancak Hasan ona daha çok bahşiş verir. Bunu Kara'nın mektuplarını okumak için yapar. Ester de Kara'nın mektuplarını okutur. Hasan'ın Kara'ya karşı şiddetle tavır alarak, birçok olayın çatallaşmasında bence Ester'in bu tutumu yatmaktadır. Gerçi Şeküre, bu durumu bir müddet sonra anlar, mektupları Kara'ya oğlu Orhan ile ancak Hasan'ın gözüne artık çoktan hırs bürümüştür.

❖ Kara'nın katilin bulunması amacıyla Üstat Osman ile birlikte Hazine-i Enderun'daki kitapları incelediği vakit, Hasan -kocan savaştan geri geldi- yalanıyla Şeküre ve çocukları tekrar kendi evlerine alır. Hazine-i Enderun'dan çıkıp, eve geri dönen Kara, Şeküre ve çocukları evde göremeyince telaşlanır. Durumun ayrıntılarını Ester'den öğrenir. Arkadaşlarını toplayarak o günün akşamı Hasan'ın evini baskına verir. Bu arada evin içindekilerle baskıncılar arasındaki iletişimi sağlayan ve Şeküre'nin ikna edilmesinde en büyük etken yine Ester'dir.

"Güzel Şeküre'm, kayınpederin izin veriyor, kocan Kara bütün şartlarını hemen kabul emi, seni aşkla bekliyor, bu evde işin yok artık senin. Elbiselerini al, evine gidelim."

Şeküre ise Hasan'ın intikamının korkunçluğundan korkar. Kapıyı kendi açarsa kendi gönlüyle gitmiş olacağından kabul etmez. Bu anda yine Ester girer devreye; "Orhan açsın kapıyı annesi. O, evine dönmek istiyor, kimse kızmaz ona." (s.396-397)

11-) Hasan :

❖ Şeküre'nin kocası, Hasan'ın ağabeyi olmaktadır. Şeküre'nin kocası harbe katılmış ancak ondan 4 yıl boyunca haber alınamamıştır. Bu ara evdeki cariye de satan Hasan, artık geceleri Şeküre'nin kapısına dayanmaya başlar. Bu durumdan çekinen Şeküre, babasının evine geri döner. Ancak Hasan'da basit bir şekilde başlayan Şeküre'ye olan ilgi, zamanla iflah olmaz bir sevdaya dönüşür. Ancak Şeküre onu işe yaramaz olarak görür ve onun aceleciğinden dolayı böyle bir aşkın başlamasının mümkün olamayacağına inanır. Şeküre'den beklediği karşılığı bulamayan Hasan ona, seni kadı yoluyla geri alacağım tehditlerini savurmaya başlar. Zaten Şeküre'nin de Kara ile evlenmesinin çoğu sebebi; Kara'nın, kendisini ve çocuklarını dışarıya karşı -bunların en önemlisi Hasan- koruması amacına yöneliktir. (s.248)

❖ Hasan'ın, Kara evde bulunmazken yalan ile eve geri aldığı Şeküre ve çocuklarını Kara arkadaşlarını da toplayarak düzenlediği bir baskınla geri alır ancak bu sırada Hasan da evde yoktur. Daha sonra Hasan, katil nakkaşı -Zeytin'i-, elinde kendine ait olan yakutlu hançerle görünce, onu da eve baskına gelenlerden zanneder ve kızıl kılıcıyla nakkaşı öldürür. Bu olayın ardından Hasan İstanbul'dan kaçıp kaybolur, bir daha da haber alınamaz. (s.468, s.470)

12-) Kayınpeder :

❖ Kara, Hazine-i Enderun'da Üstat Osman ile katilin bulunması için resimleri incelerken, Hasan'ın -kocan geri döndü- yalanına kanan Şeküre, eski evine geri döner. Durumu öğrenen Kara, arkadaşlarını toplar ve ertesi gün evi baskına verir. Bu sırada evde olan Şeküre'nin kayınpederi, arada haberleşmeci olarak kullanılan Ester'e;

"Söyleyin Kara Çelebi'ye, ben oğlum Hasan olmadan gelinimi ona vermemin sorumluluğunu taşıyamam." (s.395)

❖ Ester, güngörmüş kayınpederi ikna etmeye çalışır. Eve saldıran Kara'nın arkadaşlarını durdurması için kayınpedere Şeküre'yi bırakmasını söyler.

"Evine sığınmış kimsesiz bir kadını, üstelik gelinini, sen olsan sokağa atar, bu itlere bırakır mısın?" (s.396)

❖ Ester, bunun üzerine Şeküre'nin kendisinin gitmek istediğini söyler.

"O zaman kapıyı açıp, çıkıp gidebilir." (s.396)

❖ Bu durumu hazmedemeyen kayınpeder, öfkelenir.

"Hasan'dan, kırmızı kılıcından korkun." (s.398)

C) Romanda Adı Geçen Üçüncül Kadro

13-) Erzurumi Nusret Hoca :

❖ İstanbul'da o sıralarda oluşan Erzurumi hareketinin lideri olan bu hoca softa, geri kafalı bir vaizdir.

“Beyazıt Camii’nde vaaz veren ve Hz. Muhammed soyundan bir seyyid olduğunu ilan eden bu vaiz, işte bu ahlâksızlık, pahalılık, cinayetler, soygunlar sırasında nam salmıştı. Bu vaiz, son 10 yıl içerisinde İstanbul’u kasıp kavuran bütün felaketleri, Bahçekapı ve Kazancılar Mahallesi yangınlarını, şehre her girişinde on binlerce ölü alan vebayı, Safeviler’e karşı savaşta onca can verilmesine karşın bir sonuç alınamamasını, Batı’da Hristiyanlar’ın isyanlar çıkarıp küçük Osmanlı kalelerini geri almalarını; Hz. Muhammed’in yolundan sapılmasıyla, Kur’an-ı Kerim’in emirlerinden uzaklaşılması, Hristiyanlar’ın hoş görülüp, serbestçe şarap satılıp tekkelerde çalgı çalınmasıyla açıklıyordu.” (s.16)

14-) Turşucu :

❖ Kara, 12 yıl sonra geri döndüğünde, yukarıda anlatılanları Turşucu’dan öğrenir. Yaşanan zamanın kötülüklerinden muzdarip olan Turşucu’nun da Kara’ya ayrıca ileteceği birkaç haber daha vardır.

“Erzurumlu vaizden heyecanla bahsedip bu haberleri veren Turşucu, çarşı pazarı saran kalp paranın, yeni dukaların, aslanlı sahte florinlerin, gümüşü gittikçe azalan akçelerin tıpkı sokakları dolduran Çerkezler, Abazalar, Mingeryalılar, Boşnaklar, Gürcüler, Ermeniler gibi insanı kesin ve geri dönüşü zor bir ahlaksızlığa sürüklediğini söyler. Ahlaksızlar, isyankarlar, kahvehanelerde toplanıyorlarmış, sabahlara kadar dedikodu ediyorlarmış. Ne idüğü belirsiz cascavlaklar, afyonkeş meczuplar, Kalenderi kalıntıları Allah’ın yolu budur diye tekkelerde sabahlara kadar musikiyle oynayıp, oralarına–buralarına şişler sokup, her türlü edepsizliği yaptıktan sonra birbirlerini ve küçük oğlanları beceriyorlarmış.” (s.16)

15-) Perdedar :

❖ Sıradan bir kahvehanede meddahlık eden kişidir.

“Esir Pazarı’ndaki kahvehanenin içerisi kalabalık ve sıcaktı. Tebriz’de, Acem şehirlerinde pek çok benzeri görülen ve orada meddah değil de perdedar denen hikayeci, ocağın yanında bir yükseltiye yerleşmiş, tek bir resim, kaba bir kağıda aceleyle ama hünerle yapılmış bir köpek resmi açıp asmış, arada bir resimdeki köpeği işaret ede ede hikayesini o köpeğin ağzından anlatıyordu.” (s.17)

16-) Husret Hoca :

❖ Erzurumi Nusret Hoca’dan başka Beyazıt Camii’nin bir vaizi daha vardır ki o da Husret Hoca’dır. Bu Husret Hoca diğer vaiz Nusret Hoca’dan çok daha softa ve çok daha geri kafalıdır.

“Beyazıt Camii’nin görgüsüz, taşralı vaizi. Kafasında ne kadar az çekirdek varsa dilinde de maşallah o kadar kuvvet varmış. Her cuma cemaati öyle bir coşturur, öyle bir ağıltırmış ki gözleri kuruyup bayılanlar, fenalık geçirenler olurmuş. Herkes ağlarken onun kırıpı bile oynamaz, cemaati azarlamak kadar korkutmanın da bir tadı var, üstelik bu işte de daha çok ekmek var, kantarın topuzunu iyice kaçırıp demeğe getirmiş ki: Pahalılığın, vebanın, yenilginin tek sebebi Hz. Peygamberimiz zamanındaki İslam’ı unutup Müslümanlık diye başka kitaplara ve yalanlara kanıp inanmamızdır. Hz. Muhammed zamanında Kur’an-ı Kerim’i şarkı gibi makamla okumak mı vardı? Ölüye kırk töreni yapmak, ruhu için helva ve lokma döktürmek mi vardı? Mezarlara gidip yakarıyorlar, ölülerden medet umuyorlar, türbelere gidip putperestler gibi taşla tapıyorlar, bez bağıyorlar, adak adıyorlar. Bu akılları

veren tarikatçılar mı vardı Hz. Muhammed zamanında. Tarikatçılar, Mevleviler, Halvetiler, Kalenderiler çalgı çalarak Kur'an-ı Kerim'i okuyup, çocuk oğlan hep birlikte dua ediyoruz diye raks edip oynayanlar, bunlar kâfirdir. Tekkeler yıkılmalı, temelleri yedi arşın kazılmalı, çıkan toprak denize dökülmeli ki ancak oralarda namaz kılınabilsin. Ey müminler! Kahve içmek haramdır. Peygamberimiz bunun zihni uyuşturduğunu, mideyi deldiğini, bel fitiği ve kusuruk yaptığıı bildikleri ve kahvenin Şeytan'ın oyunu olduğunu anladıkları için içmemişlerdir. Ayrıca şimdi kahvehaneler keyif ehlinin, zevk düşkünü zenginlerin diz dize oturup her türlü edepsizliği yaptığıı yerlerdir ve hatta tekkelerden önce kapatılmalıdır. Fakaranın kahve içecek parası mı var? Kahvelere gidiyor, kahveyle kafayı buluyor, ipin ucunu öyle bir kaçırıyorlar ki, orada itin köpeğin konuştuğunu sahi zannedip dinliyorlar." (s.19-20)

17-) Kasap :

❖ Romanda adı geçen bir tip.

"Ayol bu köpek değil, domuz." (s.18)

18-) Köpeğin Sahibi :

❖ Romanda adı geçen tip.

"Bundan önceki efendim çok adil bir insandı. Gece soyguna çıktığımızda işi bölüşürdük: Ben havlamaya başlayınca o kurbanın gırtlakını keserdi. Karşılığında da cezalandırdığı suçluları keser, kaynatır, bana verirdi de yerdim." (s.22) (anlatıcı:köpek)

19-) İhtiyar Usta :

❖ Gördükleri bir resme Kara ile birlikte bakan bu usta romanda adı geçen bir tiptir.

"Behzat'ın." "O kadar Behzat'ın ki imzaya gerek yok. Onun bu tutumunda bana göre bir utanç ve sıkılma var." (s.26)

20-) Kara'nın Annesi ve Teyzesi :

❖ Şeküre'nin babası Kara'nın eniştesidir. Çünkü Şeküre'nin annesi Kara'nın annesinin ablası yani Kara'nın teyzesidir. Olayların geçtiği dönemde Şeküre'nin annesi ve Kara'nın annesi hayatta değildir. Romanda adı geçen tiplerdir. Enişte; "İstanbul'a döndüğümde Kara'yı annesiyle bizim eve sığınmış bulurdum. Rahmetli anası benim rahmetli hanımın ablasıydı. Bazen de kış akşamları eve döndüğümde benimkini, birbirlerine sarılmış, gözleri yaşlı denleştiren görürdüm." (s.31)

21-) Kara'nın Babası :

❖ Enişte, Kara'nın babasını kısaca anlatır. Baba, romanda adı geçen bir tiptir.

"Hiçbirinde tutunamadığı küçük ve ücra medreselerde müderrislik eden babası huysuzdu, öfkeliydi ve iyice de içerdi." (s.31)

22-) Şeküre'nin Kocas Olan Sipahi :

- ❖ Savaşa gidip geri gelmemiştir. Romanda adı geçen bir tiptir.

Enişte; "Şeküre'nin kocası gittiği harpten 4 yıldır geri dönmedi. Şeküre'nin ondan Orhan ve Şevket adlarında 2 çocuğu var." (s.31)

23-) Çocuklar; Orhan ve Şevket :

- ❖ Romanda zaman zaman beliren tiplerdir. Ancak Orhan, olaylarda bir takım önemli rolleri gerçekleştirir. Her ikisi de Kara'yı pek benimsemezler. Birbirleriyle de pek geçinmezler.

Enişte; "Orhan 6 yaşında. Bir de büyüğü var, Şevket 7 yaşında. O çok inatçıdır. Haftada iki kere Kur'an mektebinden sonra gittikleri bir çiftçi dostum var, çıraklık ediyor, çiftçilik öğreniyorlar." (s.37)

- ❖ Ester'in Kara'ya gönderdiği mektupları, Hasan'a okutmasından şüphelenen Şeküre, mektupları bu şüphesinden sonra Kara'ya Orhan ile gönderir. (s.163)

- ❖ Şeküre; Kara, Hazine-i Enderun'da iken eski evine -kandırılarak- geri döner. Kara ve arkadaşları evi kuşatır. Şeküre kendi rızasıyla gitmiş durumuna düşmemek için -zira kayınbiraderi Hasan'dan korkar- kapıyı onlara açamaz. Ester'in tavsiyesiyle Orhan kapıyı açar. Böylelikle annesini bir sıkıntıdan kurtarmış olur. (s.398)

- ❖ Şevket ile Orhan, Enişte'nin -yani dedelerinin- katilini öldürenin Kara değil, Hasan amcaları olduğunu hiç unutmadılar. Her ikisi de mutlu oldular. (s.469)

24-) Enişte'nin Cariyesi Hayriye :

- ❖ Bir esir kızı olan Hayriye; hem Enişte'ye cariyelik eder hem de ev işlerinde Şeküre'ye yardımcı olur. Enişte'nin ölümünden sonra ve Şeküre'nin Kara ile evlenmesi arasında romanda da belirginleşir. Orhan ve Şevket'in bakımında da Şeküre'ye yardımcıdır ancak çocuklar onu, nefrete varmayacak duygular ölçüsünde sevmemektedirler. Şeküre, Hayriye'nin Enişte'den çocuk sahibi olur da cariyeye olduğunu unutturup hanımlık taslar diye endişelenir. Enişte'nin ölümüne Hayriye çok üzülür. (s.39,s.218,s.235)

25-) Nesim :

- ❖ Yahudi bohçacı ve çöpçatan Ester'in Yahudi kocasıdır. Oldukça mazbut bir insandır, Ester çalışıp para kazandığı için onun sözünden dışarı çıkmaz. Romanda adı geçen bir tiptir. (s.46)

26-) Mesrure :

- ❖ Şeküre'nin haftada bir kere gittiği hamamdan arkadaşı olan bayandır. Ziver Paşa'nın kızlarından birisidir. Sürekli gülen, eğlenen, en olmadık zamanda en şaşırtıcı lafı eden bir

kişidir. Şeküre'ye bir keresinde hamamda iken; "Hiçbir zaman tam ne düşündüğünü insanın kendisinin bile bilemeyeceğini." söyler.(s.53)

27-) Sivashlı Şaşı Nedret Hoca :

❖ Diğer hocalar Nusret ve Husret'ten farklı olmayan bir gerici softadır. Romanda bir yerde adı geçer.

"Güzel oğlanları sevenlere, nakış edenlere lanet olsun. Kahve Şeytan içidir ve onu içen cehenneme gider." (s.62)

28-) İki Büyük Üstat Frenk Nakkaşı :

❖ Bu iki büyük Frenk nakkaşı bir Frenk çayırında yürürler ve ustalık, sanat üzerine konuşurlarmış. Karşılarına bir orman çıkmış. Daha usta olanı ötekine şöyle demiş:

"Yeni usullerle resmetmek öyle bir hüner gerektirir ki, bu ormandaki ağaçlardan birini resmettin mi, resme bakan meraklı, buraya gelip, isterse o ağacı diğerlerinden ayırt edip bulur." (s.63)

29-) Nuri Efendi :

❖ Kambur ve solgun bir nakkaştır. Saray nakkaşhanesinde, Üstat Osman'ın yanında çalışır. Pek çok nakkaşa olduğu gibi hayatı hiç yaşamadan ve zanaatında hiç ustalaşmadan boşu boşuna ihtiyarlamıştır. Ama iş tahtasına yıllarca eğilip boşu boşuna kambur olmuş değildir. Nakkaşhanede olup bitenlere, kimin hangi güzel sayfayı yaptığına dikkat etmişti hep. (s.70)

30-) Hattat Cemal :

❖ Hattat Cemal de, Üstat Osman'ın yanında çalışan bir nakkaştır. (s.72)

31-) Cetvelkeş Nasır :

❖ Timur'un oğulları zamanından kalma bir Nizami Hamse'sinden bir sayfayı, Hüsrev'in Şirin'i yıkanırken çıplak görünüşünü tasvir eden bir resmi, tamir ediyorum diye bozuyordu. Cetvelkeş Nasır da saray nakkaşhanesindendir. (s.73)

32-) Kör Usta :

❖ Kör Usta da saray nakkaşhanesinde görevli bir nakkaştır. 60 yıl önce Tebriz'de Üstat Behzat'ın elini öptüğünü ve o sırada efsane büyük üstadın kör ve sarhoş olduğunu iddia etmekten başka bir hikayesi olmayan 92 yaşındaki yarı kör bir eski usta. Padişahımıza 3 ay sonra bitirip vereceği bayram hediyesi kalem kutusunun işlemelerini kendi titreyen elleriyle gösterdi. (s.73)

33-) Şafii Naib :

❖ Şeküre'yi, savaştan dönmeyen kocasından Şerri Hukuk'a aykırı –ancak kendi mezhebince doğru- bir biçimde boşayan Üsküdar kadısının naibi.

“Şafii mezhebinden olduğum için, kocası 4 yıldır savaştan dönmemiş bu bahtsız Şeküre'yi boşamanın kitaba ve itikadına aykırı hiçbir yanı yoktur. Onu boşadım. Artık kocası savaştan dönüp de bir hak iddia edemez üzerinde.” (s.228)

34-) Hazinesdarbaşı :

❖ Padişah'ın Enişte'ye gizlice yaptırdığı kitabın finansörü. Kara, Enişte öldürülünce ilk olarak ona gidip durumu bildirir. Hazinesdarbaşı, Padişah'ın emriyle cinayetlerin soruşturulmasını, Kara'ya verir. Kitabın da tamamlanmasını Üstat Osman'a söyler. Hazine-i Enderun'a girmelerine Padişah'tan izin alır.

“Padişah'ın bir buyruğu var. Surname gibi bu kitabın da bir an önce bitirilmesini istiyor.” (s.272)

35-) Bostancıbaşı :

❖ Padişah'ın emri üzerine katilin bulunması lüzumunu Üstat Osman'a o da bildirir.

“Nakkaşlar takımı içindeyse bu iğrenç katil, bu kötü yürekli iblisin bulunmasını Padişah'ımız istiyor. Ona, herkese ibret olacak öyle bir ceza verecekler ki, bir daha Padişah'ımızın kitabını baltalamak, nakkaşını öldürmek kimsenin aklından bile geçmeyecek.” (s.273)

❖ Bostancıbaşı, Kara'ya, biliyorsa caniyi söylemesi için iki Hırvat işkenceciyle işkence eder. (s.286)

36-) Padişah Kanuni :

❖ 16.yy'ın ikinci yarısında padişahlık yapmıştır. Osmanlı topraklarını Batı'ya doğru genişletmiştir. Belki de bu yönelişin bir yansıması olan eski nakış gelenekleri yerine batılı usullerle oluşturulmuş, bir kitabın yapımını Saray nakkaşhanesinden yani Enişte'den ister. Enişte ve nakkaş Zarif öldürülünce üzüldür ve hiddetlenir. Ancak sorunun çözümünü yine onlar arasında sağlayarak biraz müsamahakar bir tutum sergiler. Romanda çok az görülen bir tiptir. Katilin aranması sürecinde görülür. (s.313)

37-) Cezmi Ağa :

❖ Hazine-i Enderun'un kitaplar kısmını kendi evi gibi bellemiştir. En azından 70 yaşında gösteren, gözleri pırıl pırıl bir cüceydi. Katilin bulunması çalışmaları için Hazine-i Enderun'a giren Kara ve Üstat Osman'a içerde yardımcı olur. (s.342)

38-) İki Abdal :

- ❖ Resimlerden birinde bulunan iki figür.

“Ölümümüz üzerinden 110 yıl, zındık ocağı, şeytan yuvası tekkelerimizin, ıslahı bile mümkün değil ve zaten Acem yanlısı, diye kapatılması üzerinden bir 40 yıl geçti. Ama bakın karşınızdayız. Niye? Çünkü Frenk tarzında resmedildik de ondan. Frenk gezgini tuhaf bir adam bizi durdurdu, her birimize birer gümüş Venedik sikkesi verdi, resmimizi yapmaya başladı. Frenk’tir, tuhaftır: Sanki Padişah’ımızın çadırıymışız gibi bizi kağıdın tam ortasına yerleştirmiş, yarı çıplak halimizle resmediyordu ki bir hoca efendinin bağırıp çağırdığını işittik. (s.352)

39-) (İsimsiz) Hoca Efendi :

- ❖ Frenk ressamına çıplak, meczup iki Abdal’ı resmettiği için kızar.

“Niye bunları resmediyorsun be Frenk kâfiri! Hırsızlık ederek, dilenerek gezen bu rezil Kalenderiler; esrar çeker, şarap içer, birbirlerini becerir ve şu yarı çıplak hallerinden belli; namazdır, duadır, evdir, ailedir, yurttur bilmez dünyanın kabahatidirler. Şu bizim güzel memleketimizin o kadar güzelliği varken niye bu fenalığı resmediyorsun, bizlere fenalık olsun diye mi? (s.353)

40-) Frenk Üstat :

- ❖ Frenk Üstat kendi doğrusunu ona cevap olarak söyler.

“Hayır, sizin fena halinizin resmi daha çok para ettiği için.” (s.353)

❖ Frenk Üstat resmi tamamlayıp ülkesine geri döner. Osmanlı’nın ordusu bu Frenk üstadının yaşadığı yeri de fethedince yukarıda adı geçen resimdeki iki Abdal figürü de İstanbul’daki hazine odasına gelir. Oradan da baka baka istinsah edilip bir gizli defterden, bir başka kitaba ve nihayet kahvenin cana can katan bir iksir gibi içildiği bir kahveye gelirler. (s.354)

D) Kitaptaki Resimler-İnsan Olmayan Kadro

41-) Köpek :

❖ Padişah Kanuni’nin yaptırdığı gizli kitaptaki resimlerden biri olan köpek figürü; kendinden, konuşmasından, Kur’an’da köpeğin geçtiği yerden ve murdar olmadıklarından bahseder.

“Gördüğünüz gibi azı dişlerim o kadar sivri ve uzundur ki ağzıma zorlukla sığarlar. Bunun bana korkutucu bir görüntü verdiğini biliyorum, ama hoşuma gidiyor. Bir köpek için hiçbir şey, içten gelen bir öfke ve hırsıyla berbat bir düşmanın etine dişlerini daldırmak kadar zevkli olamaz. Bir köpeğim ben ve sizler benim kadar makul yaratıklar olmadığınız için hiç köpek konuşur mu diyorsunuz. Ama öte yandan da ölümlerin konuştuğu, kahramanların bilmedikleri kelimeleri kullandığı bir hikâyeye inanır gözüküyorsunuz. Köpekler konuşur ama dinlemesini bilene.” (s.18)

“Kur'an'da Eshab-ı Kehf namı mağaranın girişinde yatan köpekten bahis vardır. Tabii ki herkes Kur'an-ı Kerim'de kendi adının geçmesiyle gururlanabilir. Bir köpek olarak bu sureyle övünüyor ve düşmanlarına it kopuk diyen Erzurumi'lerin akıllarını inşaallah başlarına getirir diyorum.” (s.20)

“Köpek murdardır niye dersiniz, evinize köpek girerse her yeri niye baştan aşağı yıkar, şartlarsınız? Bize dokunanın niye abdesti bozulur, kaftanınızın ucu bir köpeğin nemli tüylerine şöyle bir dokunsa niye o kaftanı kafadan çatlak asabi karılar gibi 7 kere yıkamayı şart koşarsınız? Bir köpek tencereyi yaladı diye o tencerenin ya atılması ya kalaylanması gerektiği yalanını ancak kalaycılar çıkarabilir. Belki de kediler. Ne zaman ki köyden, kırdan göçebelikten vazgeçilip şehire oturuldu, çoban köpekleri köyde kaldı o zaman biz köpekler murdar olduk. İslamiyet'ten önce 12 aydan biri it ayı idi. Şimdi ise it oldu bir uğursuz.” (s.20-21)

42-) Ağaç :

❖ Ağacın kitapta, kendi yeri hakkındaki kaygıları, Sultan Mirza'nın kitabındaki macerası ve İstanbul'a gelişi.

“Üstat meddahın arkasında bir ağaç resmi olsun diye aharsız kaba kağıda alelacele resmedildiğimi söylüyorlardır. Bir yer, bir gök, bir ben, bir de ufuk çizgisi.(...) Bir ağaç olarak illâki bir kitabın parçası olmam şart değil. Ama bir ağaç resmi olarak herhangi bir kitabın sayfası değilim diye huzurum kaçıyor.(...) Yalnızlığımın asıl sebebi ise hangi hikayenin parçası olduğumu benim de bilmemem. Bir hikayenin parçası olacaktım ama bir yaprak gibi düştüm oradan.” (s.59)

“Sultan İbrahim Mirza, Molla Camii'nin Heft Evreng'inin yedi mesnevisini yazdırıp, nakışlı, resimli harika bir kitap yaptırmaya başladı. Dayısı ve kayınpederi Acem Şah'ı Tahmasp bu harika kitabı işitince kıskanır ve Mirza'yı Sebzivar şehrine sürer. Ancak kitapdar ve Tatar ulaklar sayesinde kitap bitirilir. Bugün bitirildiğini kederle işittiğim bu kitabın bir sayfasında da ben olacaktım. Ne yazık ki soğuk bir kış günü beni taşıyarak kayalık geçitlerden geçen Tatar ulağın yolunu haramiler kesti. Onu soyup öldürdüler. Bu yüzden ben de bilmiyorum hangi sahifeden düştüğümü. Acaba Leyla'yı çadırında çoban kılığında ziyaret eden Mecnun'a gölge mi olacaktım? Umutsuz inançsızın ruhundaki karanlığı anlatayım diye gecenin içine mi karışacaktım?(...) Beni şehir şehir gezdirdikten sonra korktuğum gibi yırtıp atmadı bu haydut, bir handa ince bir adama bir testi şaraba sattı. Geceleri bazan ağlar ve mum ışığında bana bakardı bu zavallı ince adam. Kederden ölünce mallarını sattılar. Beni alan üstat meddah sayesinde ta İstanbul'a kadar geldim. Şimdi çok mutluyum.” (s.61)

43-) Para :

❖ Kendini betimler, nakkaş değerinin bilinmesindeki rolü, nakkaşhaneye verdiği nizam ve gururlanması.

“Yirmi iki ayar Osmanlı Sultanı altınıyım. Üzerimde Cihanpehan Padişah'ımız Hazretleri'nin şanlı tuğrası var.(...) Benim parlaklığımın gözleriniz büyüyor, kandilin alevinin üzerimde yansıyışıyla heyecanlanıyor ve en son sahibim üstat Leylek'i kıskanıyorsunuz. Haklısınız, çünkü nakkaşın hünerinin ölçüsü benden başka hiçbir şey yoktur.(...) Nakkaşlar arasında böyle bir ölçü olarak kabul görmek ve lüzumsuz tartışmalara da bir son vermekle iftihar ediyorum. Şimdi her şeye benim mantığımın hâkim olması, nakkaşhanedeki çalışma nizamına da tatlı bir ahenk, hatta Heratlı eski üstatlara lâayık bir endam veriyor.” (s.120-121)

44-) Ölüm :

❖ Kendisinden korkulmamasını ister.

“Gördüğünüz gibi Ölüm’üm ben, ama korkmanız gerekmez, çünkü resmim de. Yine de benden korktuğunuzu gözlerinizden okuyorum. Oynadıkları oyuna kendilerini kaptıran çocuklar gibi benim gerçek olmadığımı bile bile, ölümün kendisiyle karşılaşmış gibi dehşete kapılmanız hoşuma gidiyor.” (s.147)

45-) Kırmızı :

❖ Kırmızı renginin hakim olduğu birkaç resimden enstantaneler, nedir bir renk olmak sorusuna verdiği cevap.

“Tûr, kardeşi İreç’in kafasını kallesçe keserken, rüzgarlar kadar güzel efsane ordular bozkırda birbirlerine girerken ve İskender’in başına güneş geçtiği için güzel burnundan hiç durmadan akan kanı ıslıl ıslıl ışıldarken ben oradaydım. Sasani Şahı Behram Gûr’un salı günü ziyaret ettiği ve resimden aşık olduğu Hüsrev’in tacından kaftanına bütün kıyafetindeyim. Kaleleri kuşatan orduların ayaklarını öpen elçilerin kadife kaftanlarında, çocukların hikayelerine bayıldığı kılıcın resmedildiği yerdeyim.” (s.214)

“Duyuyorum sorduğunuzu: Nedir bir renk olmak? Renk gözün dokunuşu, sağrıların müziği, karanlıkta bir kelimedir. Kırmızı olmaktan ne de mutluyum! İçim yanıyor; kuvvetliyim; fark edildiğimi biliyorum; bana karşı koyamadığınızı da.” (s.215)

46-) At :

❖ Nakkaşların gerçekten gördükleri atı değil de hayallerindeki atı çizmelerine dair düşüncesi.

“Bütün atlar, her birimiz en büyük musavvir ulu Allah’ın elinden bir diğerinden farklı olarak çıktığımız halde nakkaşlar takımı bizleri niye ezberden çizer? Niye bizlere hiç bakmadan, binlerce, on binlerce at resmi çizivermekle övünürler? Çünkü kendi gözleriyle gördükleri alemi değil Allah’ın gördüğü alemi resmetmeye çalışıyorlar da ondan. Bu şirk koşmak, -hâşâ- Allah’ın yapabildiğini ben de yapabilirim demek değil midir? Kendi gözünün gördüğü ile yetinmeyip, hayallerindeki aynı atı -bu Allah’ın gördüğü at- diye binlerce kere çizenler, en iyi atı ezberden kör nakkaşların çizebileceğini iddia edenler asıl Allah’la yarışıp dinsizlik etmiyorlar mı?” (s.2352)

47-) Şeytan :

❖ Kendisine yapılan asılsız suçlamayı reddedişi, kendisinin cennetten kovulma sebebi, Frenk usulünde resim yapılmasının sakıncalarını söyler.

“Nakkaşlar, Frenk usullerince nakşetmenin benim işim olduğunu söylüyorlarmış işittim. Hiçbiri hakikaten bu kadar uzak değildi. Her şeyin başına dönelim. Herkes Havva’ya yasak meyveden yedirmeme takıldığı için bu başlangıcı unutuyor. Hayır, başlangıç yüce Allah’ın beni mağrur bulması da değildir. Her şeyin başlangıcında O’nun bana ve diğer meleklerine insanı gösterip secde etmemizi istemesi ve öteki melekler insana secde ederken çok yerinde bir kararla, benim insana secde etmemem var. Beni ateşten yarattıktan sonra, daha değersiz bir malzeme olan çamurdan yapılmış insana secde et demesi sizce yerinde mi?

Ben insana secde etmedim. Oysa yeni Frenk üstatları, şimdi tam bunu yapıyorlar. Beylerin, papazların, zengin tüccârların ve hatta kadınların bile gözlerinin rengini, tenlerinin dokusunu, dudaklarının benzersiz kıvrımını hatta kulaklarından fışkıran iğrenç kıllara kadar her şeyi olduğu gibi resmedip göstermekle yetinmiyorlar, sanki insan secde edilecek bir yaratılmış gibi onları resimlerinin tam merkezine yerleştirip bu resimleri tapılacak bir put gibi duvarlara asıyorlar. İnsan, gölgesi bile bütün ayrıntısıyla resmedilecek kadar önemli bir mahlûk mudur? Bir sokaktaki evler insanın gözünün yanlışlıkla gördüğü gibi gitgide küçülüyormuş gibi resmedilirse alemin merkezine Allah değil, insan yerleştirilmiş olmaz mı? (s.332-333)

“Düşüncelerin içeriği değil biçimi önemlidir. Nakkaşın ne resmettiği değil, üslubu.” (s.334)

ROMANIN ÖZETİ

Orhan Pamuk'un "en iyimser ve en renkli romanım" dediği Benim Adım Kırmızı, 1951 yılında, İstanbul'da, karlı 9 kış gününde geçiyor. İki küçük oğlu (Şevket ve Orhan) birbirleriyle sürekli çatışan güzel Şeküre, dört yıldır savaştan dönmeyen kocasının yerine kendine yeni bir koca, sevgili aramaya başlayınca, o sırada babasının tek tek eve çağırdığı saray nakkaşlarını saklandığı yerden seyrediyor. Eve gelen usta nakkaşlar, babasının denetimi altında Osmanlı Padişahı'nın gizlice yaptırttığı bir kitap için Frenk etkisi taşıyan tehlikeli resimler yapmaktadırlar. Aralarından biri (Zarif Efendi) öldürülünce, Şeküre'ye aşık, teyzesinin oğlu Kara devreye girer. İstanbul'da bir vaizin etrafında toplanmış, tekkelere karşı bir çevrenin baskıları, pahalılık ve korku hüküm sürerken, geceleri bir kahvede toplanan nakkaşlar ve hattatlar sivri dilli bir meddahın anlattığı hikayelerle eğlenirler. Herkesin kendi sesiyle konuştuğu, ölümlerin, eşyaların dillendiği, ölüm, sanat, aşk, evlilik ve mutluluk üzerine bu kitap, aynı zamanda eski resim sanatının unutulmuş güzelliklerine bir ağıttır.

Romandaki şahıs kadrosunu ben dört kategoride inceledim. Bunu yaparken Kara ve Şeküre'nin aşk macerasını ön planda, nakkaşhane ve nakkaşlar etrafındaki olayları ise fonda tutmayı tercih ettim. Buna göre kadronun şematizesi şu şekildedir:

- A) Asli Kadro (Kara, Şeküre)
- B) Tali Kadro (Başnakkaş Üstat Osman, Enişte, Nakkaş Zarif Efendi, Nakkaş Kelebek, Nakkaş Zeytin, Katil, Nakkaş Leylek, Ester, Hasan, Kayınpeder)
- C) Romanda Adı Geçen Üçüncü Kadro (Erzurumi Nusret Hoca, Turşucu, Perdedar, Husret Hoca, Kasap, Köpeğin Sahibi, İhtiyar Usta, Kara'nın Annesi-Teyzesi, Kara'nın Babası, Şeküre'nin Kocasısı Olan Sipahi, Çocuklar; Orhan-Şevket, Enişte'nin Cariyesi Hayriye, Nesim, Mesure, Sivaslı Şaşı Nedret Hoca, İki Büyük Üstat Frenk Nakkaşı Nuri Efendi, Hattat Cemal, Cetvelkeş Nasır, Kör Usta, Şafii Naib, Hazinedarbaşı, Bostancıbaşı, Padişah Kanuni, Cezmi Ağa, İki Abdal, İsimsiz Hoca Efendi, Frenk Üstat)
- D) Gizli Kitaptaki Resimler-İnsan Olmayan Kadro (Köpek, Ağaç, Para, Ölüm, Kırmızı, At, Şeytan)

BİBLİYOGRAFYA KAYNAKLAR

Benim Adım Kırmızı (1996): 16. yy sonu Osmanlı nakkaşları arasında geçen bu tarihi roman aynı zamanda bir polisiye roman havasındadır. Yer yer polisiye gerilim havasının hakim olduğu romanın sonuna kadar katilin kim olduğu merak edilir. Başka bir merak unsuru da bir süre keşfedilemeyen anlatıcının kim olduğudur.

Romanın her bölümünü başka bir karakter anlatır. Bölümün başlığı anlatacak kişi veya nesnenin adından oluşur. “ Ben Şeküre “ , “ Ben Para “ gibi. Bu şekilde roman değişik bakış açılarından meydana gelir. Romanda karakterler ve asıl şaşırtıcı olan nesneler konuşur. Her anlatıcı kişi veya nesne konuyla ilgili ancak kendi bildiklerini ifade eder. Anlatıcının her bölümde değiştiği romanda tamamen parçalı bir bilinç vardır. Aynı anlatıcıya tekrar dönülse bile, bu o anlatıcının başka bir zaman dilimindeki bilincidir. Birbirlerinin bilgilerine sahip olmayan anlatıcıların söyledikleri ancak okuyucunun bilincinde birleşerek bir hikaye ortaya çıkar. Anlatıcı artık iyice geriye çekilmiş ve tamamen parçalanmıştır.

Orhan Pamuk’ un tüm romanlarına toplu olarak baktığınızda romanlarda anlatıcının değişen kimliği dikkat çeker. Herşeyi bilen otoriter, hakim anlatıcıyı hiçbir zaman kullanmayan Pamuk, bu yaklaşımıyla tam bir çağdaş roman yazarıdır. Hakim olunması hatta anlaşılması zor bir dünyada tabii ki anlatıcının eski anlatılarda görülen otoritesi de yok olacaktır. Birileri bir şeyler anlatacak, okuyucuda bu parçaları birleştirip çokta net olmayan bir hikayeyi zihninde kuracaktır.

Okuyucu merkezli bu anlatılarda okuyucu pasif bir alıcı değil, aktif bir yaratıcıdır. Romanın oluşmasında katkısı bulunması gereken okuyucu için bu tür anlatıları okumak tabii ki zorlayıcı ve yorucudur. Tıpkı Pamuk’ un romanlarını okumanın zorlayıcı ve yorucu olduğu gibi. Türk edebiyatında özellikle 1980 sonrası romanlarında görülen bu değişken anlatıcı kimliği, Pamuk’ un tüm romanlarında birbirinden biraz farklı olarak ortaya çıkmakta ve Pamuk’ un romanlarına renk katmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Orhan Pamuk’ un romanlarında Doğu ve Batı ikileminin sık sık ele alındığı görülür. Bu konuyu ülkenin Batılılaşması ve Batı’ yla karşılaştığı andan itibaren kimliğini araması ile bağlantılı olarak ele alan Pamuk, romanlarında doğrudan olmasa da dolaylı olarak ülkenin sosyo-kültürel yapısını aksettirir. Be zemin üzerinde kendi kimliğini, sevdiğini, hayatın anlamını arayan roman kişileriyle, sürekli tekrarlanan arayış temasıyla, mistik bir boyut katar romanlarına.

MAKALE KÜNYESİ

ESEN Nüket, Orhan Pamuk’ un Romanlarında anlatım çeşitliliği, Varlık dergisi, Nisan 2001, Sayfa No 13

BENİM ADIM KIRMIZI

Benim Adım Kırmızı'yı en dikkatle okuyan ilk okur Topkapı Sarayı Müdürü Filiz Çağman'dır. Ben kitaba başladığımda Filiz Hanım saray kütüphanesinin müdürüydü. Kitabı yazmaya başlamadan onunla uzun uzun konuştum. Tamamlanmamış resimlerden anlaşıldığı gibi nakkaşların atların çizimine ayaklarının ucundan başladıklarını, bunun da bütün bir at resmini ezbere bildikleri anlamına geldiğini, bana Filiz Hanım öğretmiştir. *Benim Adım Kırmızı* yayımlanmadan önce Topkapı Sarayı'nda bir pazar günü Filiz Hanım'la buluşup sayfa sayfa bütün kitabı gözden geçirdik. İşimiz geç saatte bitti. Ortalık iyice kararmış, saray-müze boşalmıştı... Enderun avlusuna çıktık. Bomboş, karanlık ve ürperticiydi her yer, Sonbahar yaprakları., rüzgar, soğuk... Romanımda anlattığım hazinenin duvarlarına karanlık gölgeler vuruyordu. Durup sessizlikte uzun uzun baktık... Elimizde yayımlanmamış kitaptan sayfalar. Hani bazı şeyler için "yalnız buna değer" deriz ya... Yalnızca saraydaki o rüzgarlı karanlık pazar öğleden sonrası *Benim Adım Kırmızı*'yı yazmaya değdi... (ATİK-MİLLİYET 3)

Şununla övünürüm: Romanı hayal etmeye başladığımda, İslam minyatürüne sınırlı bir anlayışım ve sevgim vardı, Bu resimleri dönemlere göre birbirinden ayırabilmek, üslupları tanıyabilmek bana göre olağanüstü bir sabır ister ve bu sabır da sevgisiz olmaz. Bu resimleri sevebilmektir en zoru, başlangıçta. Konuyu sevebilmek, gibi. New York'taki Metropolitan Müzesi'nde, özellikle İran minyatürleri daha iyi sergilenir, insan kafasını sayfalara, resimlere daha iyi yaklaştırabilir, camcanlar müsaittir; gider saatlerce bakardım minyatürlere. Bir kısmında sıkıldım elbette, bir kısmında bir çeşit oyun, bir çeşit zorlama vardı; ama bir kısmına da böyle baka, baka, baka sevmeyi öğrendim. Bu resimlerin karşısında emek vererek durmayı öğrendim. İlk başta birazcık bu, insanın anlamadığı bir dilden kötü bir sözlükle bir kitabı okumaya başlamasına benziyor; çok az bir tat alıyorsun, saatler geçiyor ve hiçbir şey olmuyor. Daha da acısı, bu işi anlamış, çözmüş, bilenler var, onlara gıpta ediyorsun ve hiçbir zaman o zevklere ve yüksekliğe varamayacağını düşünüyorsun. Ama öte yandan bir gurur da var; bu acaip ve ilk bakışta sevilmeyecek, zor, kapalı, perspektifi olmayan, hepsini birbirine benzettiğin gözleri çekik insanlara neresinden yaklaşıcağını, kıyafetleri "uzak" ve Doğulu insanları neresinden seveceğini bilemiyorsun, ama sonra yüzlerine bakınca, yüzlerini görünce onları sevmeyi öğreniyorsun. Bütün bu kültürün içinde yıllarca okuduktan sonra onları sevmeyi öğrendim. Övündüğüm şey, çok fazla kitap okumak değil, on yılda, en sonunda onları sevmeyi öğrenmiş olmamdır.

(F. ORAN-CUM. 2)

Kitabımın kendi gözükmeyen, sesi gözükmeyen esas kahramanı Meddah'tır aslında ve kitabımın en kırılğan yanı da onun hazin sonudur. Ben de meddah gibi hissedirim; yani baskı altında. Onu yazma, bunu yazma, onu yazarsan şöyle de, annen kızar, baban kızar, devlet kızar, yayınevi kızar, gazete kızar, herkes kızar; parmaklar sallanır, sallanır, ne yapsan bir yerinden sataşırlar. Yarabbi, dersin, ama öte yandan düşünürsün; öyle bir şey yazacağım ki, hepsi kızacak ama o kadar güzel olacak ki, boyun eğecekler. Bizim gibi yan kapalı, yarım yamalak demokrasisi olan, yasakları bol bir toplumda roman yazmak,

benim, Meddahımın rolüne birazcık sıvanmaktır; yani illaki siyasi yasaklar değil, tabular, aile ilişkileri, dini yasaklar, devlet, pek çok şey yazan zorlar. Tarihi roman bu bakımdan bir tür kıyafet değiştirme isteğidir.

(F. ORAN-CUM. 2)

Bu kitabın takıntısı, benim de kalbimi verdiğim temel meselelerden biri üsluptur. Rönesans sonrası Batı medeniyetinin ve 19. yüzyıldan Sonra sanat tarihinin buluşu olan ve her sanatçıyı diğerinden ayıran ve “üslup” denen çok özel bir niteliği kendimce kurcalıyorum. Bu üslup denen şeyin abartılmış bir kişisel özellik olduğunu düşünüyorum Üslup kişilerle, tek tek bireylerle ilişkilendirilebilecek bir şey değil; tarihi koşullarda yan yana gelmiş insan cemaatlerinin özel durumlarıyla ilişkilidir. Nitekim romanda 15-16. yüzyıl İslam nakkaşları ya da Acem ressamlarının tek tek üsluplarından çok, onların hangi şehirde hangi şahın nakkaşhanesinde yan yana geldiğinin altı çiziliyor.

(COŞKUN-RADİKAL)

Bence bu kitapta temel sorun Doğu-Batı değil, nakkaşın çilesi, sanatçının derdidir. Sanat, hayat, evlilik, mutluluktur bu kitabın konusu. Doğu-Batı arkalarda bir yerde gezinir.

Bütün kitaplarım Doğu’ nun ve Batı’ nın yöntem, usul, alışkanlık ve tarihinin karışmasından yapılmıştır ve kendi zenginliğimi de buna borçluyum. Kendi rahatlığım, çift mutluluğum da buradan gelir, iki dünya arasında suçluluk duygusu duymadan, kendi evimde gezinir gibi gezinirim. Muhafazakarlar, köktendinciler benim Batı’ yla kurabildiğim rahatlığı asla hissedemedikleri gibi, hayalperest modernistler de benim gelenekten rahat rahat yararlanabilmemi hiçbir zaman anlayamaz.

(COŞKUN-RADİKAL)

Kitabın adının bu olmasının akılcı sebepleri var: 1. Kitapta tıpkı *Sessiz Ev’ de* olduğu gibi kahramanlar birinci tekil şahısla konuşuyorlar. Her şey konuşuyor, yalnız kahramanlar değil, eşyalar da. *Benim Adım Kırmızı* cümlesinde bu eda var. 2. Kitabın, renklerle, görme zevkiyle ilgili olduğu hissediliyor.

Kitaplarımın adlarını kolay bulamam. Kitabın bitmesine doğru *Benim Adım Kırmızı* aklıma gelir gelmez çok beğenmemiştim. Sonradan vazgeçtiğim, bir dönem acaba olsun mu, dediğim, kitabın ilk adı *İlk Resimde Aşk* idi. İlk bakışta aşk başlığı ile Hüsrev ile Şirin’de yer alan resme bakıp aşık olmak temasına giriyordum. Metin Erksan’ ın *Sevmek Zamanı’* nda, *Kara Kitap’* taki bir hikayeden yararlanarak yazmış olduğum Gizli Yüz filminin senaryosunda, Doğu ve Batı geleneğinde bu tema var. Bu kitapta da bundan yararlanıyor, onu öne çıkarmak istiyordum.

(ENVER ERCAN-VAR.)

Resme bakarak aşık oluyor Şirin Hüsrev’e, ama niye kıra gidince resmi ilk görüşte aşık olmuyor? İkinci kere kıra gidiyor, görüyor, aşık olmuyor. Üçüncü kere gidip görünce aşık oluyor. Kara, birinci seferde o kadar yakışıklı ve büyüğü birisine aşık

olması gerekmez mi diye soruyor? Şeküre de masallarda her şey hep üç kere olur, diyor. Masallarda üç kerede, romanlarda da bir kerede olur. Romanın dünyası bir motifi bir kere kullanır. Vazgeçtiğim bu ad, kitabımın temel konusuyla ilgili idi. *Benim Adım Kırmızı* romanı bu sorunun etrafında durmadan dönerek şunu irdeliyor: “Eğer Şirin, Hüsrev’e onun resmine bakarak aşık oluyorsa, Hüsrev’in resmi de gerçekten bir Batılı portre gibi yapılmış olmalıydı”. Çünkü İslam minyatüründe daha çok genel bir insan güzelliği resmedilir. Sokakta o resme bakıp Hüsrev’i teşhis eder (vesikalık fotoğraf gibi). O dönemdeki padişahların, hanların, Timur’un yüzlerce resmi yapılmıştır ama suratının bugün nasıl olduğunu bilmiyoruz. Çünkü genel bir padişah, han resmidir. Tabii gene de bazen bir yerinden benzer. Ne kadar benzer. O kadarcık benzerlik aşık olmaya yeter mi?

Kitabım bu temalar etrafında döner. Biraz da Hüsrev’i örnek olarak yarattığım kahraman Kara, aşkına karşılık alamayınca kendini sürgün eder ve yıllarca sevgilisinin yüzünü düşünür. Fakat bir noktadan sonra hatırlayamaz ve Batılı anlamda bir portresi olsaydı onu gözünün önünde canlandırabileceğini sezer. Bilir ki, eğer birisinin resmi yanımızda yoksa, onu ne kadar seversek sevelim yüzü yavaş yavaş gözümüzün önünden silinir. Yüz yerine çeşitli anların fikirleri gelir gözümüzün önüne. Kitabın bir başka teması da buydu: birisinin yüzünü hatırlamak ve yüzlerin benzersizliği. Bu yüzden kitabın ilk adı *İlk Resimde Aşk* idi.

(ENVER ERCAN-VAR.)

Hüsrev ile Şirin ki İslam kitapçılığında en çok resmedilmiş ve en çok bilinen hikayedir, kitabımdaki kimi sahnelere, meclislere, durumlara, tutumlara örnek oldu. Şunu da söylemek isterim: Hepimizin bir kültürü var, roman okumuşuz, film seyretmişiz. Bütün bunlar, kafamızın içerisindeki Jung’cu terimle söylersek, hikaye arketiplerini oluşturuyor. Yeni bir hikayeyi, kafamızdaki eski hikaye kalıplarını kıstas alarak değerlendiriyor, seviyor ya da seviliyoruz. Hüsrev ile Şirin ise benim kahramanlarımın yaşadığı kültürde esas hikaye. Yani hayatımız boyunca unutamayacağımızı ve kahramanı olmak istediğimiz film gibi; *Batı Yakasının Hikayesini* diyeyim buna, *Romeo ve Jüliet* mi diyeyim? Bana kalırsa ikisinden de daha az romantik ve daha gerçekçi! Daha çok siyaset, naz, politika, daha çok entrika olan bir hikayedir ve o bakımdan bana daha uygun gelir.

Benim romanımın sorunu; klasik İran, Acem minyatürünün süzme eserlerinden daha da damıtılmış bir üsluplaştırma ve bir şiir ile bugün anladığımız anlamıyla romanın hızı, gücü, karakterleştirme çabasıyla gerçekçiliğini birleştirmektir. Bu bakımdan hikayenin kahramanları, eğer abartırsak, ipuçlarıyla gerçek kanlı, canlı roman kahramanı olup Şeküre gibi dolaplar çeviriyorlar ve zaman zaman bugünün bizlerine çok benziyorlar. Bir yanlarıyla da o minyatürlerden çıkma sahnelerin bir parçası olup bizden uzaklaşıyorlar. Romanım bu ikisi arasında ilerliyor.

(ENVER ERCAN-VAR.)

Kitapta kahramanlar, doğaya da resimler aracılığıyla ya da kalıplar aracılığıyla bakarlar. Bu kitabımın sevdiğim, vazgeçemediğim bir yanı. Aslında geçmiş

kültürü bugün dolaşıma sokmak isteğiyle yanıp tutuşan Orhan Pamuk'un bir yanı bu. Ama bu hayalci yanı dengeledim. Kitabımın aslında bir kalbi var: Mutfak! Hayriye'nin hükmetmeye çalıştığı, bohçacı Ester'in gelip dedikodusunu yapıp karnını doyurduğu ve Şeküre'nin de entrikalarını devam ettirebilmek için yukarı kattan sürekli aşağı inip, sağa sola mektuplar, pusulalar yollayıp, çocuklarını azarladığı, hangi yemeğin nasıl yapılacağını söylediği insanların bulunduğu yer. Mutfak ve oradaki eşyalar kitabımın ayaklarının yere bastığı yerdir. Ama böyle resimle ilgili bir kitap yazarken ben doğayı kahramanların gözünden göremezdim, hele nakkaşlardan bahsederken. Onlar için ve bugünkü okur için bence; ilgi çekici doğa, hepimizin bildiği doğa değil, onların resmettiği doğadır. Kitabım bu ikilemler üzerine de kurulmuştur, doğru. Kitabımda pek çok at tasviri vardı. Atlar anlatır, atların nasıl resmedildiği sayfalar boyu anlatılır. Bir at da kendini anlatır. Ama Orhan Pamuk sokağa çıkıp bir atı anlatmaz. Ama zaten bu kitap benim bir atı nasıl gördüğüm üzerine değil nakkaşların nasıl gördüğü üzerine. Bu kitap at üzerine değil at resmi üzerine bir kitap. Ben kendi gözümle gördüğüm atı, ancak at resmini değerlendirmek için arada bir sokarım, iş orada biter.

(ENVER ERCAN-VAR.)

Ama şunu söyleyebilirim; polisiye kısmı çok kolay yapıyordum ve ayarlıyordum. O benim için hiç mesele değildi. Asıl benim bu kitapta üzerinde durduğum, gururlandığım, bir şey yaptıysam sevilmesini istediğim bir yan var: Hani kitaplarımızı yazarız, "Sevdin mi?" deriz birisine, "Sevdim" der ama yalnız onu istemeyiz, ayrıca şu sebepten dolayı sevmesini de isteriz, o da şu idi: sözünü ettiğim resimlerin, nakşın alemleri kitaba yansın istemiştım. Üslup, kişilik sahibi olmak, başkalarından ayrı olmak konusundaki kimi düşüncelerimi okuyucu öğrensın, farkına varsın isterdim. Bu ikisinin birleşimini okuyucu sevsın isterdim. Özellikle resimleri tasvir ederken, kahramanlarımın üslup, kişilik ve zaman üzerine akıl yormaları sırasında kendimi daha güçlü hissettim...

(ENVER ERCAN-VAR.)

Bir kısım okuyucu kitabı okuduktan sonra adı geçen İran ve Osmanlı resimlerini görme arzusuna kapıldı. Bu çok doğaldı çünkü kitapta benim aracılığımla gördükleri resimleri anlatıyordu nakkaşlar. O resimleri anlatırken çok zevk almıştım. Çünkü bu kitabı, okuru o resimlerle ilgilendirmek kadar resimleri kelimelerle tasvir etmek için de yazdım. Şimdi endişeliyim çünkü merak edenlerin bir kısmı minyatürleri görünce hayal kırıklığına uğradılar. Çünkü biz, dünyanın geri kalan pek çok yeri gibi Rönesans'tan sonra ortaya çıkan Batılı resimle eğitildik, hafızalarımızın haritası bu resimlerle oluştu. Bu yüzden minyatür eğitimini almamış birine sıkıcı ve hatta ilkel geliyor. Bu aynı zamanda kitabımın da temel meselesi.

(N. BEN-AKSİYON)

Minyatür sanatı ile kitabımdaki dil arasında bir ilişki var. Ama daha önemli bir şey de var: Dikkat edilirse minyatürlerdeki kişiler hem resmin içine dönüktür, hem de kendisine bakan göze, yani seyirciye dönüktür. Hüsrev ile Şirin bir araya geldiğinde birbirlerine bakarlar, ama aslında bakışları birbirine değmez, çünkü gövdelerinin yarısıyla da bize dönüktürler. Benim kahramanlarım da hikayelerini anlatırken hem

birbirleriyle hem de okurla konuşurlar. Hem “Ben bir resimim, bir şeyi temsil ediyorum” derler, hem de “Ama ey okur bak seninle de konuşuyorum” derler. Minyatürler kendilerinin resim olduğunu bize hep hatırlatır. Benim romanımda da bir roman okuduğunun farkındadır okuyucu.

Aynı şekilde kadın kahramanlar okuyucunun kendi mahremiyetlerine girdiğinin fazlasıyla farkındalar. Bir yandan sizinle konuşuyor, bir yandan da etrafı toplayıp üstlerine başlarına çeki düzen veriyorlar, yanlış bir şey söylememeye çalışıyorlar. Kadınlar seyredilmekten rahatsızlar, teşhirci değiller. Ancak kendilerini dikizleyen okuyucuyu bir sırdaş konumuna sürüklüyorlar, böylece onu namahrem kategorisinden kardeş kategorisine çekiyorlar ve farklı bir düzlem yaratıyorlar.

(N. BEN-AKSIYON)

Kahraman nakkaşlarımdan Zeytin, yani Velican, gerçek bir kişilik. İranlı yüz ressamı Siyavuş tarafından yetiştirilmiştir. Ama öteki iki nakkaş hayalidir. Öte yandan 16. yüzyılda, romanımdaki evlenme ayrılma sorunları vardı. Şeküre’nin kazai olarak boşanabilmesi için başka mezhepten bir kadı bulması gerekiyordu.

(N. BEN-AKSIYON)

Ester’in bohçacılığı bir zorunluluk. Yalnız Osmanlı’ya ilişkin roman yazmanın sorunu değil, Ortaçağ üzerine roman yazmanın temel sorunlarından birisi ve aynı zamanda geleneksel bir oyunu da. Toplumsal kastlar yüzünden kadın ve erkek kahramanlar yan yana gelemmez. Ama hareketli bir romanda, gerekli kararlar, kararsızlıklar, karar değiştirmeler, yani mantığın zikzaklar çizmesi için, bunların birbiriyle kırıstırıp, naz yapıp, manidar konuşup ve birbirlerini karşılıklı kovalayıp reddedebilmeleri için, yani gerçek aşk için, tıpkı bir savaşta olduğu gibi, önce orduların manevra için tepeleri tutmaları gerek. Çeşitli hilelerle birbirlerine yaklaşabilmeleri, bütün bunları yapabilmeleri, o dönemde açıktan mümkün değil.

İster Osmanlı. ister Avrupa Ortaçağında olsun, bu manevralar, bu kararsızlıklar -kitabın bir yerinde dediğim gibi, Nizami’nin bir sözüdür bu- “Bu aşk satrancı”, ancak araçlarla, mektup taşıyan araçlarla olabilir.- Osmanlı Devleti’nde, İstanbul’da bunu bohçacı kadınlar yapardı. Kadın olduğu için kadınlara süratle yaklaşıp onların iç dünyalarını açmalarına imkan tanıyor, azınlık olduğu için de şehrin içinde vızır vızır hareket edebiliyor. Yüksek sınıftan bir Osmanlı kadının çarşıya gidip, domates, kereviz alması ayıptı. Dedikodu taşıyan Yahudi bohçacı tipi, Tanzimat romanının temel tiplerindendir. Esterde olduğu gibi hep güleriz ona. Ester’in dramına fazla kulak vermeyiz. O başkalarının dramının gelişmesi için ışık tutan eğlenceli bir unsurdur.

(ORAL-CUMHURİYET)

Her romanda, bunu ne kadar reddetsem de, en azından düşüncelerinin kıvamı, örgüsü ve dokusu olarak kendime yakın hissettiğim, benden bir çeşit kederler ve kararsızlıklar taşıyan bir kahraman vardır. *Kara Kitap*’taki Galip ya da, bu romandaki Kara bu bağlamda birbirlerine benzerler. Kara da bu kitaptaki bana yakın

kişidir. Bu kişilerin dışına biraz çıkmak istiyorum, ama bu kişilerin elindeki kandil ile dünyaya bakmadan edemiyorum. Onlar bana benim de bu dünyada yaşadığım hissini veriyor. Kara' da benden birşeyler var, ama başka kahramanlarda da benden izler var. Kara, olayların arkasından daha çok sürükleniyor.

Kahramanlarımı zaferleri ve cesaretleriyle değil, sessizlikleri, kararsızlıkları ve kederleriyle sevdirmek isterim. Ben de öyle sevmek isterim okurlarım tarafından. Kitaplarımda, yarı karanlık bölgelere ve kırılmalı anlarına, tıpkı nakkaşlar gibi önem verdiğim gibi, kimi zaman üzüldüğümün, dertlendiğimin farkedilmesini isterim.

(ORAL-CUMHURİYET)

Şeküre'de annemden birşeyler vardır elbette. Ağabeyimi azarlaması, bizlere hakim olması gibi. Ne yaptığını bilen, hakim, kuvvetli bir kadın. En azından öyle gözüken bir kadın. Oradan itibaren benzerlik biter annemle. Bu neredeyse postmodern bir benzerliktir. Aynısıymış gibi yaparken başka türlü olan. Tabii ki gülünç bir zaman uyumsuzluğu var. Daha sonra, başka bir zamanda, bambaşka bir yere annemin ismini yapıştırmış gibiyim. Öte yandan, kuvvetli, çok kuvvetli yanı, kendi isteklerinin birbirleriyle çeliştiğini bilmesi, bunu bilmesine rağmen, bunlar arasındaki çatışmadan telaşa kapılmaması. Bunların kendi kendine çözüleceğini bilerek, kendi içindeki çatışmalarına iyi niyetle yaklaşması... Birbiriyle taban tabana çelişen istekleri var Şeküre'nin. Onları bilmesine rağmen, bu çelişmeden telaşa kapılmıyor. Hayatın bu çelişmelerinden kurulmuş olduğunu bilmenin rahatlığı içinde, en sonunda bir şeyin ağır basacağını bilerek, her şeyi, kendi zenginliği olarak olumluyor.

(ORAL-CUMHURİYET)

Benim Adım Kırmızı' daki ailenin yaşadıkları, sınırlı olarak benim yaşadıklarım üzerine kurulmuştur. Benim de annemin adı Şeküre, Şevket diye bir ağabeyim var. Kitapta bir de Orhan göreceksiniz. Bir dönem de babamız uzaktaydı (romandaki baba da gidip gelmiyor). Ben, annem ve ağabeyim birlikteydik.

Kitapta anlatıldığı gibi ağabeyimle çekişirdik. Uzaktaki babamızın, *Benim Adım Kırmızı'* da olduğu gibi, dönmesi söz konusuydu. Annem bize söz geçirmekte zorlanırdı. *Benim Adım Kırmızı'* da, kimi zaman gösterildiği gibi, bize öfkelenerek bağırırdı. Ama bütün benzerlikler bu kadar.

(ORAL-CUMHURİYET)

Çocukluğumda, yedi yaşından on dokuz yaşına kadar ressam olmak istedim. Ailemin içerisinde hep resim yapan karakoyundum. İkinci Osmanlı resmiyle ilgili, ilkel cep kitapları çıkardı. Oradaki Osmanlı minyatürlerini kopya ederdim. İçgüdüsel bir merakla bunu yapardım. 13 yaşında ortaokul öğrencisiyken 16. yüzyıldaki Nakkaş Osman'la, 18. yüzyıldaki Levni arasındaki üslup farkını bilirdim. Bu konudaki kitapları alır, takip ederdim, özel merakım vardı.

Nakkaşlarla ilgili bir kitabı yıllarca düşündüm. Bir dönem bu tek bir nakkaşın hayat hikayesi şeklindeydi. Fakat sonra ondan caydım. Bir de 24 yıldır ben de bir çeşit

nakkaş hayatı yaşıyorum. Eğer benim kitabımda nakkaşlar hayatlarını kör oluncaya kadar, piştahta dedikleri çalışma tahtasının başında geçiriyorlarsa, ben de 24 yıldır bir çeşit masamın başında duruyorum. Bazen yazarsın, bazen yazamazsın. Bazen moralin bozulur, hiçbir şey yapamazsın. Bazen üç gün yazarsın, hepsini çöpe atarsın. Bazen kara bulutlar gibi karanlıklar basar, bazen de çok sevinirsin, memnun olursun. Sonra bütün yaptıklarını ortaya çıkarırsın. Kitabımda anlattığım gibi kıskançlıklar, sevinçler, yaptığın işe karşılık alıp alamama buhranları, umutlar, öfkeler, toplumsal olarak yazar arkadaşlarımı da tanıdığım için, bütün bu işi yalnız nakkaşlığı değil; aslında “sanatçı hayatını” da anlatmanın bir yolu olarak düşündüm.

(ORAL-CUMHURİYET)

Benim Adım Kırmızı’daki zarafet ve ölçü duygusu bir özlem niteliği taşır ve benim kahramanlarım eski çağların birliğini, güzelliğini, saflığını ararlar. Benim kendi dünyam, *Benim Adım Kırmızı*’nın bu ölçülü, zarif ve Allah’ın yakın olduğu dünyası değil, *Kara Kitap*’ın kaotik ve karanlık dünyasıdır.

(AKMAN-SABAH)

Bana sorarsanız bu kitap, en derinden, şu unutulmak korkusunu ve sanatsal unutulmanın korkunçluğunu anlatır. 250 yıl, İran etkisiyle, Timur zamanının sonundan 16. yüzyılın sonuna kadar -ondan sonra, Batı etkisiyle değişir- Osmanlı’da iyi kötü resim yapılmıştır. Nakkaşlık, İslam’daki resim yasağını kenarından köşesinden zorlar. Resimleri, padişahlar, şahlar, hakanlar, şehzadeler, paşalar yaptırdığı için, kimse bunları sorgulayamamıştır. Kimse bunları görmemiştir. Zaten bunlar kitap içinde kalmıştır. Daha çok şahlar bu işi aşkla sevmişlerdir. Şah Tahmasp gibi nakkaşlarla düşüp kalkıp, kendileri nakkaşlık yapacak kadar işi ileri götürmüşlerdir. Sonra bu zarif gelenek gaddarca, tarihin acımasız gücüyle, Batı resminin bambaşka bir gücü ve portre resminin çekiciliği yüzünden ve onların yöntemleri daha cazip geldiği için, yok olup gitmiştir. Bu unutulmanın fecati ve kederi üzerinedir kitabım aslında. Bütün dertler, kederler, bildiğimiz insan hayatının sınırlılığı ve zavallılığına bağlı.

(ORAL-CUMHURİYET)

KİTABIN KÜNYESİ

PAMUK Orhan, *Öteki Renkler*, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, Aralık 1999, Sayfa No 153-161